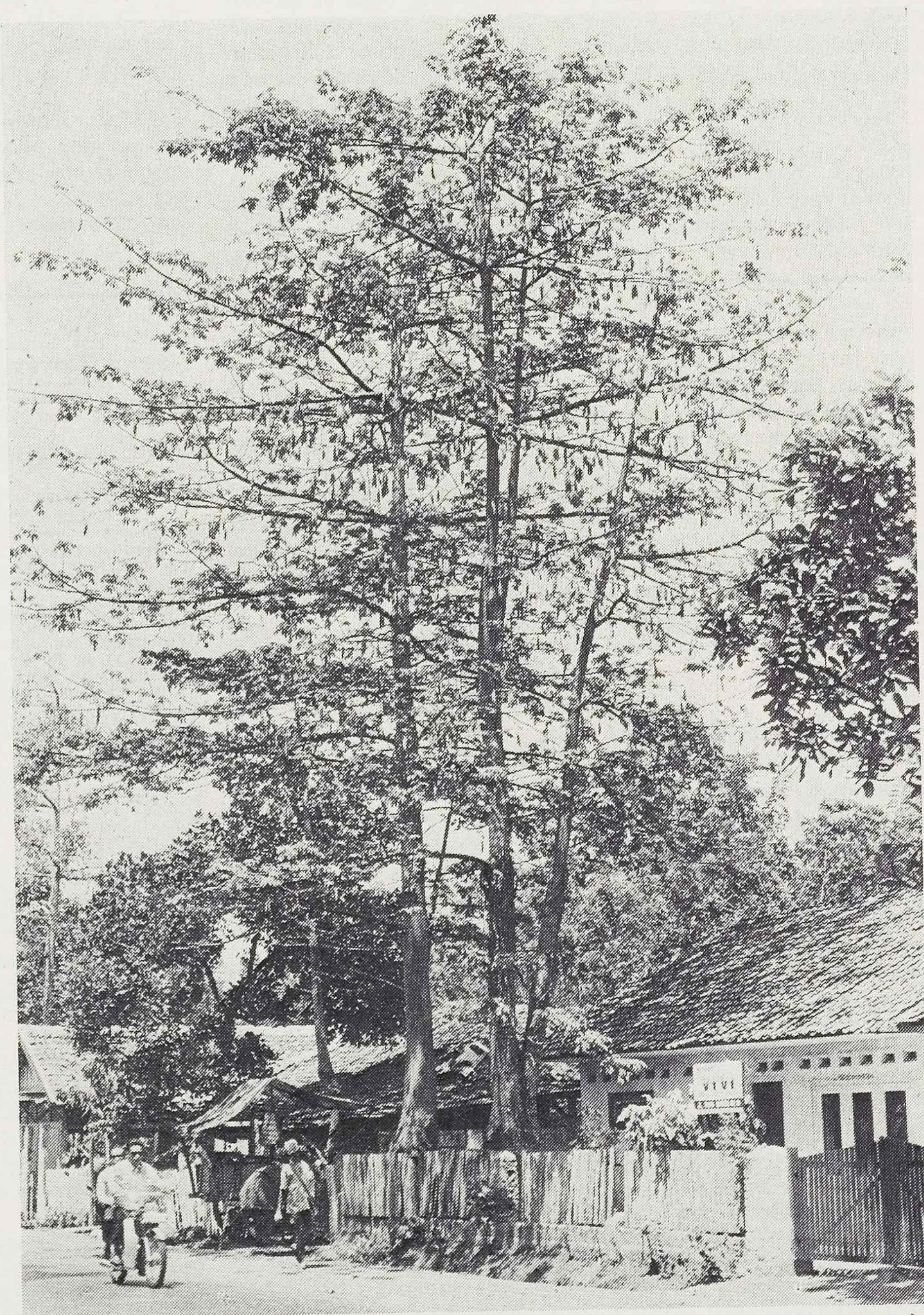
21e JAARGANG No. 11

15 JANUARI 1977 — f 2,35

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

Een bijzondere boom, en dat is 'ie!

"Je raadt nooit wat dit is," zei de lieve dame, terwijl ze me een potje van de vensterbank voorhield. Een sprietje van een centimeter of 15, met het begin van een twijgje. Als iemand je iets laat raden, is het wel de gewoonte uit beleefdheid, òf verkeerd, òf helemaal niet te kunnen raden. Al had ik er deze keer een millioen mee kunnen verdienen, ik k o n werkelijk niets verzinnen dat een naam zou kunnen zijn voor dit sprietje.

"Een kapokboom," zei de dame, "je gelooft het niet, maar dit wordt een kapokboom. Je moet weten, ik had al jaren hinder van zo'n harde pukkel in mijn bantal. Natuurlijk een kapokpit. Een paar maanden geleden peuter ik er dat ding eindelijk uit en ik zeg: "Jaren lang heb je mij geplaagd, nu moet je me maar eens een plezier doen!" Ik stop de pit in een pot. Nou, dit is 'ie dan, mijn kapokboom!" Trots zette ze het plantje weer tussen de kembang sepatoe en de viooltjes voor het raam.
"Hoe bestaat het", zei ik. Vraag me niet, hoeveel tropische wonderen er zich al, zonder bijzondere trucjes, in gewone Indische huiskamers hebben afgespeeld, maar hier stond ik toch wel even van te kijken. Want natuurlijk stond daar duidelijk in mijn herinnering de kapokboom achter het erf van mijn grootvader. Hij stond niet op zijn erf, maar op het terrein van de buurman. Er groeide een vrij hoge pagger voor, die aan weerszijden van de boom toevallig brede openingen had, waar de honden 's nachts doorheen "brobrosden". Zo van de achtergalerij af bezien, voer daar in de verte een zeilschip. Het stuk pagger was de romp, de kapokboom daarachter de fiere mast. Dit beeld staat in mijn geheugen gegrifd voor altijd en voor mij is de kapokboom (randoe zeiden de Javanen, nooit pohon kapok) altijd een mast zonder schip.
Kaarsrechte stam met de zuiver horizontaal staande takken als ra's. Geen mooie loofboom, maar o die wonderlijk peervormige vruchten die plotseling bij duizend tegelijk aan de takken komen. Langzaam zwart en rijp worden en dan ineens, net als je denkt: zijn dat nu kamprets? openbarsten. Bolletjes kapok, zoveel, zoveel. De vrucht is zo uitgedroogd nu, dat ze makkelijk loslaat bij de minste luchttrilling. Gelukkig, want het oogsten is niet makkelijk vanwege de stekelige stam. Er ligt "sneeuw" op de grond als de kapok rijp is. Oedjan kapok, sneeuw niet smeltend onder de zon, maar tot rijpheid gekomen door de felle zon.
Kapokboom, randoe, Eriodendron pentandrum, de mast-zonder-schip uit mijn jeugd. Dit sprietje mevrouw? Als hij toch maar de moed opgeeft om in dit land verder te leven, troost hem dan, dat zijn broers in Indonesië de stamboom voortzetten. Kijkt u maar op dit plaatje dat Rogier ergens op weg naar Bogor schoot. De vloot van de Onedin Line. Het zijn maar twee bomen hoor, op de voorgrond, geen vier. De rechtse heeft zich, door een speling der natuur, tweemaal vertakt en geeft straks een driedubbele oogst aan kapok.
Een bijzondere boom en dat is 'ie!

L.D.

Lieve mensen,

De hoeveelheid Kerst- en Nieuwjaarspost die Tong-Tong dit jaar ontving heeft die van voorgaande jaren verre overtroffen. Onbegrijpelijk, juist nu de posttarieven zo hoog zijn, de kaarten en enveloppen zo waanzinnig duur, juist nu! Neen, daarom juist zo veelzeggend. Een overstelpende lawine van goede wensen, hartverwarmende aanmoedigingen, dankbetuigingen aan alle medewerkers van Tong-Tong. Woorden, zinnen die ons verlegen, ontroerd, maar bovenal blij hebben gemaakt en die ons, meer dan ooit de verzekering hebben gegeven dat we ook dit jaar weer iets hebben mogen doen voor en met elkaar dat waard is in 1977 voort te zetten. Ik geloof niet dat er een redactie van een krant of tijdschrift in Nederland is, die zo verwend is door haar abonnees!
Een kaart met de ondervolgende zinnen drukte precies uit wat ik ook aan u had willen zeggen:

"Met Kerstmis denken we aan Vrede
en bij Vrede denken we aan Vriendschap
en bij vriendschap denken we aan jou !
Daarom is dit meer dan een wens,
het is ook een bewijs van dankbaarheid
voor genegenheid,
die Vreugde schonk
die 't afgelopen jaar zoveel prettiger deed zijn !"

Wij hebben ook het afgelopen jaar met erg veel plezier gewerkt aan het behouden van datgene wat ons hele leven lang ons geestelijk bezit is geweest en wat die onderlinge verbondenheid van onze lezers heeft geschapen. Degeen die TT niet leest of begrijpt noemt het heimwee, anderen noemen het Indië of zelfs Indonesië. En in werkelijkheid is het alleen WIJZELF, onze manier van denken en doen, ons leef- en denkpatroon. En die vinden we terug in dit blad op alle mogelijke manieren. U allen lieve mensen hebt daaraan meegewerkt. I k moet u daarvoor bedanken, namens Tjalie.
Namens alle Tong-Tong medewerk(st)ers een simpel: dank U lieve mensen!

LILIAN DUCELLE

N.B. Er zijn meer dan honderd brieven persoonlijk aan mij gericht, brieven die ik beslist zal beantwoorden. Maar U begrijpt dat dat enige tijd vergt, ik hoop dat u me het lange wachten nu al zult vergeven!

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 21e JAARG. No. 11

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer *f* 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,50; halfj. *f* 23,—; jaar *f* 46,—. Abt. Europa: jaar *f* 46,—.
Buiten Europa: jaar *f* 54,—.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 94,—; Indonesië *f* 78,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 78,—; Canada en Ver. Staten *f* 66,—; Maleisië, Singapore en India *f* 78,—; Suriname en Antillen *f* 66,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

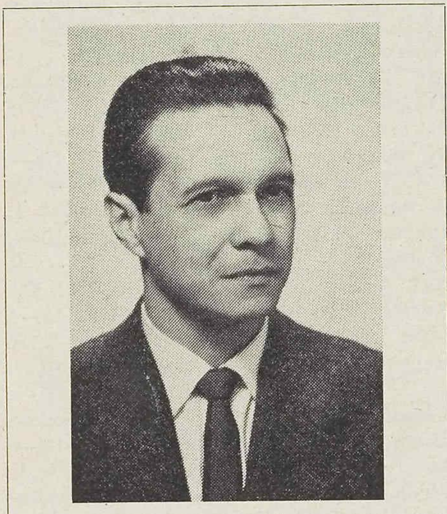
Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

LUD VAN ZELE †

Op 21 december 1976 overleed in Breda ten gevolge van een verkeersongeval de pianist Lud van Zele. Hij was het laatste jaar vast verbonden aan de Stedelijke Muziekschool in Breda, hopende een wat rustiger bestaan te hebben dan hij voordien als musicus had geleid. Het heeft niet zo mogen zijn.

Een Malangse jongen die zijn muzikale opleiding in Frankrijk genoot. Na het conservatorium Nice kreeg hij nog les van Tadelewsky, een van de beste pianopaedagogen en Chopin-vertolkers die men zich wensen kon. Lud woonde en werkte in Oost-Java waar hij zich op elk denkbaar terrein van de muziek verdienstelijk wist te maken. Naast eigen concerten, accompagneerde hij solisten, hij schreef arrangementen en speelde mee in orkesten en ensembles en heeft ontelbare leerlingen gehad, klaargestoomd voor conservatoria. Tijdens de bezetting werd hij belast met de Westerse uitzendingen van Radio Soerabaja. Op knappe en geraffineerde manier wist hij de programma's die streng gecensureerd werden, zo samen te stellen dat de muziek voor hen die buiten de kampen leefden een lichtpuntje in het saaie bestaan werd. Na de oorlog werd hij leider van het Omroeporkest in Soerabaja, verzorgde talrijke programma's voor de strijdkrachten en stond ook de Nederlandse artiesten die in Niwin-verband arriveerden met raad en daad bij, o.a. Willy van Hemert met zijn cabaret.

Met Lud is een goed musicus, maar bovenal een goed, fijnvoelend mens heengegaan. Hij werd 63 jaar. Voor Dany, zijn vrouw, een onherstelbaar verlies.

In een volgende Tong-Tong zal ik meer over Lud's klank- en kleurrijk leven vertellen. Zoveel bekende namen uit onze Indische muziekwereld vinden daar een plaats in. Er is in ons blad relatief weinig over onze musici geschreven, misschien dat dit artikel meer pennen in beweging zet. Lud was mijn broer, volle neef van jazz-pianist Charlie Overbeek Bloem.

Lilian D.

WILLY BESSEM †

Op 6 december is zeer plotseling te Málaga overleden mevrouw W. H. J. Bessem-Bodewitz. Zij genoot destijds in Jakarta grote bekendheid als presidente van de Vereniging van Huisvrouwen, maar ook buiten die kring in verband met haar activiteit ten behoeve van allerlei charitatieve organisaties.

Zij is in de kracht van haar leven, nauwelijks 59 jaar oud, verscheiden. Men moet vrezen dat haar onuitblusbare lust tot organiseren en regelen haar noodlottig is geworden. In het flatcomplex dat zij in Málaga bewoonde had zij zo juist een Sint Nicolaasfeest georganiseerd toen de dood haar overviel.

In brede kring, zowel in Indonesië waar zij nog vele vrienden had als in Nederland zal haar plotselinge dood een schok hebben veroorzaakt in haar uitgebreide kring van vrienden en kennissen.

Willy Bessem, stammend uit een bekend Indisch geslacht, was ook voor onze lezers geen onbekende. Zij heeft verscheidene bijdragen in ons blad geproduceerd, die graag gelezen werden.

"Vermijd wrijving, weet te zwijgen op critieke momenten en blijf toch jezelf. Het voornaamste is vredig te blijven, de lichtpunten te zien, het lelijke te vergeten en vergeven. Het is moeilijk maar de moeite waard om te leven".

Saya Sadja

"EBEN-HAEZER"

Ik ben ouder dan Tjalie en het verbaasde mij toen al, dat wij in gedachten, spreken en gevoelens op dezelfde golflengte toefden. Hij kon uit mijn inzendingen die zinnen en/of gedachten uitpikken en onderstrepen.

Ik heb Tjalie nooit een hand gegeven, toch was het alsof hij altijd naast me stond, goedig aankeek, maar vooral begrijpend. Tong-Tong was de band! Soms leek het, alsof ik hem hielp bij moeilijke aanvoelingen, of als hij kesel was van allerlei. Hij wilde alles goed en gaaf kláár hebben.

Lees nu zijn brief! Hij heeft ingezien, maar vooral ervaren, dat het aardse leven minder belangrijk is, hoe rijk en mooi ook. Hij heeft gezocht en vond het **betere.** Zie zijn laatste Kerstnummer. Toen wist ik al, dat hij afscheid nam! Hij ging met Pasen.

In 1976 staat in het kerstnummer:

Brief van Tjalie. "EBEN-HAËZER", steen der hulpe. Hij wist het: in wezen zijn mensen hulp-behoevenden; van ouders, man, vrouw, kinderen, naasten, buren, vrienden, enz., enz, bovenal van HEM van WIE ons leven is!

P. JÜCH-ARNOLD

Dit is één van het haast ontelbaar aantal brieven, dat wij ontvingen naar aanleiding van de publicatie van een oude, nooit verzonden, brief van Tjalie. Die brief vond een onverwacht grote weerklank in het bijzonder onder onze oudere lezers. Zo heeft Tjalie, over het graf heen, velen nog steun en troost kunnen bieden. Wij, de overlevenden, kunnen daarvoor slechts dankbaar zijn - Red.

POLOK

Tong Tong van 15 november, met op de omslag Polok en als eerste bijdrage het fijne artikel van Paul de Bont (met nòg meer afbeeldingen van deze merkwaardige vrouw en kunstenares) heeft de tongen, of liever de pennen, losgemaakt. Wij ontvingen na de verschijning een hele reeks bijdragen van lezers, die ook met Le Mayeur en Polok, of met Polok alleen, hadden kennisgemaakt en van haar danskunst hadden genoten. Wij appreciëren de zending van die bijdragen zeer, maar zullen ze niet publiceren. Ze komen namelijk allemaal op hetzelfde neer: bewondering voor deze Balische, en die is door Paul de Bont naar wij menen op meer dan voldoende wijze tot uitdrukking gebracht. Maar wel willen wij de lezers, die geinspireerd werden door zijn bijdrage dank zeggen voor hun epistels, die nog eens bewijzen welk een diepe indruk Polok heeft gemaakt op allen die het voorrecht hadden haar te ontmoeten.

"ZO WAS INDIË"

"In de Tong Tong van 1 dec. 1976, blz. 22, roemt de heer Ritman het onlangs verschenen prentenboek "Zo was Indië. 1850 - 1950". Hij merkt aan het slot van zijn bespreking op: "De uitgave is fraai verzorgd en de reproductie van het fotomateriaal laat niets te wensen over."
Deze lofuiting kan worden verwacht van de zijde van de redactie van TT, want in het boek is vermeld, dat deze uitgave tot stand kwam door welwillende medewerking van o.m. deze redactie.
Ik deel de de genoemde visie van de heer Ritman niet. Wel is het boek fraai, het papier en de band zijn mooi, doch de reproducties zijn veel vager dan de oorspronkelijke afbeeldingen. Wellicht is dit inhaerent aan het reproduceren van reproducties als deze. Dit is echter niet het ergste. Een ernstige tekortkoming is het feit dat op al van bladzijden kleine gedeelten van de tekst zijn weggevallen, terwijl het ontbrekende niet te reconstrueren is".

DR. MR. H. F. W. LUIKING

*

Enige onzer lezers beklagen zich bij Tong Tong over tekortkomingen van de uitgave van Joop van den Berg's "Zo was Indië", door de firma Luiting in Laren. Wij hebben er ongeveer 350 van verkocht, waarvan een deel op bestelling vóór het boek was verschenen en het aantal klachten over onnauwkeurigheden, drukfouten, kwaliteit van de reproducties blijft zeer beperkt in aantal. Er zou dus geen reden zijn, op de uitgave terug te komen, ware het niet, dat aan de basis van de klachten de gedachte ligt, dat Tong Tong op enigerlei wijze betrokken of geinteresseerd zou zijn bij deze uitgave. De reden daarvan is duidelijk; onder degenen die de samensteller van dienst zijn geweest noemt hij aan de binnenzijde van de omslag Tong Tong. Dat stellen wij op prijs, maar die vermelding geeft bij degenen die niet helemaal tevreden zijn met hun koop blijkbaar aanleiding tot misverstand.
Tong Tong heeft namelijk niets te maken gehad met de uitgave, ook niet in de vorm van raadgevingen, laat staan met de keuze van de behandelde onderwerpen of van de reproducties.
Op verzoek van de uitgever heeft Tong Tong de in onze bibliotheek aanwezige jaargangen van d'-Oriënt tijdelijk afgestaan aan de samensteller. Wij deden dat volkomen belangeloos omdat wij meenden dat de uitgave velen uit onze kring zou interesseren. Wij zijn daarvoor niet gehonoreerd en wij zijn verder ook niet geraadpleegd over de verwerking van het materiaal. Voor ons was het boek dus even "nieuw" als voor andere lezers toen het verscheen.
Wie dus meent, kritiek te moeten uitoefenen op bepaalde tekortkomingen in "Zo was Indië" wende zich tot de samensteller of de uitgever. Tong Tong heeft met de uitgave **niets** (herhaal niets) van doen.
Met name richten zich klachten op de reproductie van het fotomateriaal. Wij vonden dat die niet te wensen overlaat, in aanmerking nemende dat het hier gaat om reproducties van reproducties. Wij dachten, dat ieder wel begreep dat een reproductie van een foto in een tijdschrift (dus op zichzelf weer van een reproductie) uit de aard der zaak niet te vergelijken is met het origineel. Het spijt ons, dat wij in onze bespreking niet nog eens met nadruk hebben gewezen op het feit, dat de reproductie van een reproductie uiteraard in belangrijke mate **moet** achterblijven bij het origineel.
Er waren, zoals wij reeds zeiden, al tal van bestellingen bij onze boekhandel binnengekomen na de eerste aankondiging dat de uitgave in voorbereiding was (en niemand dus nog kon weten hoe het boek er uiteindelijk uit zou zien). Men had blijkbaar groot vertrouwen in samensteller en uitgever. In hoeverre dit vertrouwen is beschaamd laten wij in het midden: wij hebben ook een aantal enthousiaste reacties ontvangen na de verschijning. Misschien schuilt er een les in hetgeen zich nu voordoet: overtuig U zo enigszins mogelijk van hetgeen een bepaalde uitgave voor U zou kunnen betekenen door een bezoek aan onze boekhandel, waar men de ten verkoop beschikbare boeken kunnen worden ingezien.
Wie teleurgesteld is, zal zich wellicht herinneren dat in dezelfde rubriek in TT van 1 dec. waarin "Zo was Indië" werd besproken een ander "Indisch" boek werd aangekondigd als één van "ander en meer gedistingeerd allure dan het zo juist besproken boek (Zo was Indië).
En tenslotte, over smaak valt niet te discussiëren: het boek van Van den Berg geeft belangwekkende informatie over één aspect van de Indische samenleving (het Europese) en naar onze mening zullen velen onder ons het, ondanks tekortkomingen, met genoegen doorbladeren.

JHR.

POEKOEL TEROES POT

Ons reservefonds voor moeilijke dagen!
Tong-Tong wil geen subsidie. Het wil voortbestaan alleen als U dat wilt. Met uw steun poekoelen wij teroes! giro 6685 t.n.v. Ind. Tijdschrift Tong Tong.

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over November 1976.

A. A. 25,—; A. Burg 10,—; A. Bitterlich 25,—; J. F. Bleichrot 10,–; Dr. C. A. v.d. Bosch 25,—; Drs. H. H. A. v. Blommesteyn 20,—; F. G. Beer 10,—; R. A. Bieri 10,—; J. Boon v. Ochsée 10,—; Mevr. M. ten Bosch 25,—; W. Boverhof 15,—; H. J. H. Bickers 10,—; W. F. B. Bangert 46,—; J. Boogaard-Staneke 30,—; F. L. Brakkee v. Oosten 25,—; Mevr. J. W. Cassa 10,—; J. L. Th. Coldenhoff 4,70; Th. G. Cassa 63,—; A. B. C. David 10,—; C. T. Douwes 10,–; K. S. van Dalm-v. Loon 7,50; L. Enneking 10,—; K. M. Graichen 25,—; P. D. Th. Geerlings 3,—; I. Z. de Graaff-v.d. Geugten 25,—; Mevr. Grooss 19,—; Mevr. Groose 9,10; H. J. B. Hendriks 25,—; H. W. ten Hoorn 4,—; E. Huyzentruyt 10,—; J. C. H. H. 5,—; P. J. v.d. Horst 10,—; W. A. Hesselink 25,—; E. A. Hars 14,—; A. L. Heunks 25,—; M. C. E. Hoekstra 10,—; Huitink 15,—; Mevr. Hoogkamer 25,–; P. Juch Arnold 25,—; M. A. Jut 19,—; J. Ch. Keasberry 20,—; J. A. Kolling Prins 10,—; Mevr. X. E. de Kock-Birsack 50,–; E. A. Kunst-Graichen 10,—; J. B. Loveriks 10,—; A. D. v. Leeuwen 20,—; R. Mariouw 10,—; L. von Michalofski 20,—; A. J. Moerkercken 25,—; Mevr. Ch. J. Molewijk 10,—; Mr. F. du Marchie Servaas 9,—; J. A. L. Meuleman-de Wit 25,—; J. Th. Muller 20,–; Mej. N. Th. v.d. Nouland 25,—; N.N. 15,—; Mej. A. H. Overdijkink 10,—; H. L. F. Ouboter-v. Wijngaarden 15,—; Joh. Olieslaeger 50,—; K. A. Pfenningwerth 50,—; L. Palm 25,—; RCF 25,—; J. A. Ronkes 14,—; A. G. W. Reinhardt 14,—; F. J. J. Robbersen-Molenaar 15,—; A. M. Swart 5,—; E. & H. S. 15,—; J. J. Schlette 50,—; M. Sirag-Nobel 15,—; W. A. Sikman 10,—; P. Stolk 10,–; A. v. Velthoven 10,—; F. L. Vennema 14,—; R. M. Visser 50,—; C. Valenbreder (U.S.A.) 53,70; Ir. J. F. Wolterson 25,—; J. J. Wulffraat-Buskop 35,—; J. A. Wasch 13,50; A. J. C. Weydemuller 10,—; H. C. F. Weites-von Stockhausen 20,—; Mevr. M. Wouters 5,—; N. H. Wichers-Bleckman 10,—; J. Willemsen Sterckx 10,—; Mevr. G. Zaalberg 30,—.
In November 1976 binnengekomen **f 1592,50**

5 Februari 1977 herdenkt het Tijdschrift Tong Tong zijn 20-jarig bestaan in het Congresgebouw in Den Haag

Receptie - Makanan - Gezellige dansavond

Receptie : van 15.00 uur tot 17.00 uur in de Bon Bini zaal waarbij gasten, abonnee's en vrienden onder een drankje met elkaar en de medewerkers van Tong-Tong kunnen kennismaken.

Makanan : Nasi koening maaltijd van 17.30 u. tot 19.30 u. in de Faya Lobi zaal. Wie aan de maaltijd wil deelnemen kan zich laten inschrijven. Kosten *f* 15,50. Inschrijvingen **uiterlijk** tot 20 januari i.v.m. beperkt aantal plaatsen (300). Zie Coupon.

Gezellige dansavond: Van 20.00 tot 24.00 uur in de Variant. Dansen op prettige muziek van jonge en oudere mensen, afgewisseld door voordrachten, pencakdemonstratie en andere attracties die afgestemd zijn op onze eigen Indische smaak. Ouderwetse gezelligheid tegen een helaas modern tarief, entrée bedraagt *f* 10,—. Zie coupon.

Dit jubileumfeest draagt een BESLOTEN karakter, is in de eerste plaats bestemd voor Tong-Tong abonnees en vertrouwde relaties. Voor de dansavond bestaat de mogelijkheid voor 2 introducé's, buiten het echtpaar dat zich laat inschrijven. Mochten er plaatsen over zijn, dan kunt u hierover **na** 20 januari bij ons informeren.

De receptie is vrij voor iedereen, makanan èn dansavond kosten per persoon dus *f* 25,50. U kunt door het invullen en opzenden van nevenstaande coupons voor beide programmapunten reserveren.

Makanan. Wie de dansavond wil meemaken, maar de kosten voor de makanan te hoog vindt, kunnen wij aanraden de tijd tussen de receptie en dansen te overbruggen door buiten te eten. Er zijn in de buurt van het Congresgebouw genoeg goede eetgelegenheden (Chin./Ind. restaurants) binnen loopbereik. Helemaal geen verplichting dus om de maaltijd in het Congresgebouw te nuttigen. Wij zenden u met de tickets ook een situatie-schets toe van de omgeving Congresgebouw met de aanduiding van de restaurants.

Zoals U misschien gemerkt heeft, zijn in deze publicatie de zalen van de receptie en makanan omgewisseld, respectievelijk BON BINI zaal voor de receptie en de FAYA LOBI zaal voor de makanan. Er zullen voldoende gastvrouwen aanwezig zijn om u de juiste plaats te wijzen.

Speciale gasten die tijdens receptie en dansen uw aangenaam bezig zullen houden :

Ik en Bentiet (de èchte)
Annie Cheri (zang) • Dick Nooy en Jenny Heetkamp (voordracht) • Charlie Overbeek Bloem en Harry van den Brink (aan de piano) • Willem van Strij de Regt en Rob Hallegraeff (Pencak Silat) • Retnowati en Kusuma Putra (Javaanse dans • Dansmuziek wordt verzorgd door "Stamp 'n Go".

Entreebewijzen worden u na ontvangst van de betaling (per giro/bank/kas) toegezonden, of u kunt ze afhalen aan de Prins Mauritslaan 36, Den Haag. Iedere dag tot 4 uur, 's Zaterdag tot 2 uur.

Inschrijving MAKANAN

Naam ....

adres ....

....

wil graag één/twee reservering(en) nasi koening maaltijd à *f* 15,50

— — — — — — — — — — — —

Inschrijving DANSAVOND

Naam ....

adres ....

....

wil graag .... plaatsen (ten hoogste 4) voor de dansavond à *f* 10,— per persoon.

— — — — — — — — — — — —

RECEPTIE TONG-TONG

In de vorige TT (Kerstnummer) stond een coupon. Deze moet bij de ingang van de Faya Lobi-zaal worden getoond.

SLUITINGSDATUM VAN RESERVERING EN INSCHRIJVING 20 JANUARI. Doet u het deze week dus nog?

HET IS HEM

Daar staan we nu toch mooi te kijk met onze kennis van de Nederlandse taal!" 5 Februari herdenkt het tijdschrift haar 20-jarig bestaan in het Congresgebouw stond in ons vorige blad. Had natuurlijk "herdenkt ZIJN bestaan", moeten staan, want volgens de geldende grammatica-regels wordt voor onzijdig, de mannelijke persoonsvorm aangenomen. En dat hadden we kunnen weten. Het beste paard van stal is altijd een hengst en het teerste kasplantje met bloempje en vruchten en al is ook een mannetje. Laat u zich niet door het uiterlijk misleiden!
U kunt wel raden dat het geen lezeressen waren die ons op onze dwaling wezen. Als de mannen er toch niet waren!

L.D.

DISCUSSIE OVER "INDONESIA MERDEKA"

Dat "Indonesia Merdeka" van de VPRO-Televisie op 2 dec. j.l. door vrijwel elk van onze lezers is bekeken, be- en veroordeeld, lijdt geen twijfel. Natuurlijk, het betreft een onderwerp waar wij allen bij betrokken zijn geweest, waar wij dus een oordeel over mogen hebben en over willen napraten.
Het opgeheven vingertje "geen politiek" zullen we dit keer negeren, om U de discussie te laten volgen, die twee deskundigen Dr. de Graaf als historicus en J. H. Ritman, als een van onze oudste en ervaren journalisten, over deze documentaire hadden. - L.D.

Ofschoon de V.P.R.O. mij niet steeds even sympathiek is geweest, acht ik toch de uitzending van "Indonesia Merdeka", die de gebeurtenissen in Nederlands-Indië voor, tijdens en na de Japanse bezetting behandelt, een lofwaardig initiatief. Er is naar een zekere onpartijdigheid en veelzijdigheid gestreefd. Er zijn personen van verschillende nationaliteit en van uiteenlopende politieke overtuiging aan het woord geweest. Ook heeft men filmfragmenten van zowel Indonesische als Nederlandse zijde uitgezonden. Jammer genoeg zijn geen **Japanse films,** die in de bezettingstijd gemaakt zijn, vertoond, ofschoon deze bij het einde van het Nederlands bewind zijn meegenomen en naar Nederland overgebracht Personen, die ze hebben zien vertonen, hebben mij verzekerd, dat ze hoogst interessant materiaal bevatten.

Een voorname fout in deze uitzending lijkt mij, dat men de gebeurtenissen in Indonesië tussen 1935 en 1950 te uitsluitend ziet als een vrijheidsstrijd tussen naar onafhankelijkheid hakende Indonesiër en het koloniaal gezag, vertegenwoordigd door leger en politie, met op de achtergrond het vuige kapitalisme. Reeds de titel der uitzending wijst in die richting: Indonesië vrij!
Er was echter meer. Het was ook een strijd van zekere, door Soekarno c.s. bezielde en aangevoerde groepen Indonesiërs tegen niet-Indonesiërs, t.w. Nederlanders, Indo-Europeanen, Chinezen, e.a. z.g. Vreemde Oosterlingen en de met het koloniaal gezag sympathiserende Ambonnezen. Weliswaar werd luide verkondigd, dat geen rassenoorlog gevoerd werd en dat in de Republiek voor ieder een plaats zou wezen, doch de discriminatie begon reeds in 1950. Niet voor niets herbergen wij thans een 150.000 Indische Nederlanders en een 30.000 Ambonnezen binnen onze landsgrenzen en hoe vele anderen zouden niet gaarne van onze gastvrijheid genieten, indien daartoe een mogelijkheid bestond.
Van de sprekend opgevoerde Indonesische getuigen acht ik, de bejaarde drs. **Mohammed Hatta,** een strijder van het eerste uur, een der meest betrouwbare, ook al kwam mij zijn indruk van de onlusten in de Minangkabau wat overtrokken en te generaliserend voor. Doch de eerste indrukken der jeugd zijn vaak de meest blijvende. Zijn nuchter verhaal over de uitroeping zal voor velen een openbaring zijn, ook al waren de hoofdzaken daarvan voor ingewijden reeds lang geen geheim meer, b.v. de hoogst eigenaardige rol van de Japanse vice-admiraal Maeda, voor wie de Indonesiërs feitelijk een standbeeld moesten oprichten op het Burgemeester Bisschopplein, dat nu wel anders zal heten.
De Hr. Hatta voegt er in elk geval nog een paar mij onbekende bijzonderheden aan toe, die toch wel interessant zijn, b.v. de onbedoelde rol van Mevr. Soekarno en haar zoon, de kleine Goentoer, zomede het opstellen van de befaamde korte onafhankelijkheidsverklaring, die door de een gedicteerd, door de ander opgeschreven werd.
Minder betrouwbaar acht ik de uitlatingen van de Hr. **Roeslan Abdoelgani,** die o.m. met de bekende fabel aan kwam, dat ná de val van het Nederlands-Indische bewind in 1942 een deel der nationalistische beweging onderdook en zich op ondergronds verzet toelegde, terwijl de overigen contact met de nieuwe heersers zochten, teneinde zich van de belangrijke bestuursposten te verzekeren. Voor zover mij bekend is, zijn slechts de Indonesische Communisten ondergedoken, daar zij van de Japanners niets te verwachten hadden en heeft de nationalistische beweging op velerlei terrein met de Japanners samengewerkt, waarvan de uitzending echter uiterst weinig te zien of te horen gaf. De leider van het Indonesische verzet van de Peta in Blitar, die niet door de Japanners gevat is en aan een veroordeling, waaraan ook Indonesiërs medewerkten, ontsnapte, moet zich later tégen Soekarno en Hatta gekeerd hebben. Over het algemeen kan men zeggen, dat aan een berichtgeving over de Japanse bezettingstijd zéér véél ontbrak. Niets over de Ampat Serangkai, het klaverblad van Vier (Soekarno, Hatta, ki Adjar Dewantoro en hadji Mansoer), dat met toestemming der Japanse autoriteiten Java rondreisde om propaganda te maken, niets over de Poetera (Poesat Tenaga Rajat), waarvoor Soekarno bij de oprichting zulk een welsprekende en geestdriftige rede hield, niets over de Hokokai enz., waaraan Soekarno c.s. zo braaf hebben meegewerkt! Ook was er zelfs nauwelijks iets over de rampzalige **Romusha's de** z.g. vrijwillige koelies, die door de Nipponse autoriteiten tot vèr buiten de Archipel werden weggevoerd, waar tallozen een noodlottig einde vonden, niemand weet hoe velen, terwijl Soekarno rustig op Pegangsaan 56 woonde (ik heb er zijn naambordje gezien) en zelfs de Jappen door woord en daad (hij zelf werkte één dag vrijwillig als romusha, waarbij hij zijn traditionele kopiah door een bamboehoed verving) bijstond.
Bijzonder sympathiek kwam de heer **Nasoetion** over. Nooit heb ik een generaal met zoveel galgenhumor over het uiteenstuiven zijner strijdkrachten horen spreken als deze republikeinse aanvoerder. Of hij gelijk had met de verzekering, dat hij door een guerilla tòch aan het langste eind zou trekken, meen ik echter te moeten betwijfelen. Ik ken geen geval uit de lange oorlogshistorie der mensheid, waarbij guerillastrijders een einde hebben gemaakt aan een goed georganiseerde strijdmacht, die zich in de hoofdplaatsen heeft vastgenesteld. Op de **lange** duur zou het Nederlands-Indische Leger het wel van de gebrekkig georganiseerde benden der Indonesiërs gewonnen hebben. Doch men kreeg er de tijd niet voor, hetgeen voor de republikeinen voldoende was. Terecht wees hij er op, dat de guerilla terreur bij de tegenstanders uitlokt. Dat doet de guerilla steeds, om de eenvoudige reden, dat de guerilleros géén uniform dragen en zich op elk ogenblik van geduchte strijders in brave tani's kunnen veranderen. Doch de kracht der Indonesiërs lag op een ander terrein dan dat van de krijgskunst. Zij waren gewiekste diplomaten. Terecht werd hierop gewezen bij de vergelijking van de wijze waarop Van Mook en Soekarno de buitenlandse pers te woord stonden. Op het gebied der economie waren zij echter minder thuis. Een Javaanse vriend van mij meende destijds, dat de z.g. republiek Djokja ook zonder politionele acties wel in elkaar zou gestort zijn, alleen door economische ellende.
De Hr. **Marsman,** planter, en zijn echtgenote, leken mij het type Hollanders toe, dat zich weinig of niet met de politiek bemoeide - wat m.i. later hun zwakheid zou blijken te zijn - braaf zijn best deed voor hun gezin en de met hen samenwerkende Indonesiërs, hetgeen de laatsten ook bleken te waarderen, door nà de bezetting flink met de Nederlanders samen te werken.
Marsman's goede ontvangst op zijn rubberonderneming stond heus niet alleen.

Van de Nederlandse kopstukken uit de overgangstijd kwam slechts de Hr. **Koets** aan het woord. Waren de overigen al overleden? Ofschoon ik niet zijn politieke geestverwant ben, waren zijn uiteenzettingen over het algemeen wel het aanhoren en overdenken waard. Slechts op één punt ben ik het met hem oneens, nl. waar hij sprak over de Bataviase zwembaden.
Als ik mij goed herinner, betrof het hier slechts het **zwembad Tjikini** gelegen op het terrein van het oude landgoed van de Javaanse kunstschilder **Raden Saleh.** Dit zwembad behoorde toe aan een particuliere vereniging, waarvan men lid kon worden. Zulk een vereniging kon natuurlijk als leden toelaten of weigeren, die zij wilde. De autoriteiten hadden hierover hoe men ook over deze discriminatie mag denken, niets te zeggen. Er werd toen, als ik het goed heb, in de Gemeenteraad van Batavia op gewezen, dat het Bataviase zwembad zijn water van een openbare instelling, de Waterleiding kreeg, zodat daarom iedereen moest worden toegelaten. Ik weet niet, hoe de zaak is afgelopen, doch na de oorlog schijnt die scheidsmuur tussen de bevolkingsgroepen te zijn geslecht, en terecht.
Ik zou er in dit verband op kunnen wijzen, dat in het z.g. "Villapark" te Solo slechts Europeanen, geen "Inlanders" mochten wonen. En aan wie behoorde dit Villapark met zijn fraaie Westers ingerichte huizen? Aan niemand minder dan aan Z.H. Prins Mangkoe-Negara VII! Hij wilde er blijkbaar een kampoeng blanda van van maken.

DR. H. J. DE GRAAF

*

(II)

Wij hebben de bijdrage over de VPRO -documentaire "Indonesia Merdeka!" van Dr. de Graaf met grote belangstelling en ten dele met instemming gelezen.
Zoals uit ons Kerstnummer blijkt, hadden wij zelf reeds een commentaar geschreven, waarvan de algemene strekking niet veel verschilt van de opinie van Dr. de Graaf. Er is echter één punt, waarop wij het volstrekt met hem oneens zijn. In zijn opstel schrijft hij, Roeslan Abdulgani's verklaringen besprekend, dat hij o.a. "met de bekende fabel aankwam, dat na de val van het N.I. bewind in 1942 een deel der nationalistische beweging onderdook en zich op verzet toelegde, terwijl de overigen contact zochten met de nieuwe heersers, teneinde zich van de belangrijke bestuursposten te verzekeren.
Voor zover mij bekend is, zijn slechts de communisten ondergedoken," enz. En de groep Sjahrir dan? Wij laten in het midden of er, zoals vaak wordt beweerd, een afspraak bestond tussen de nationalistische groeperingen (ik acht dat onwaarschijnlijk) maar het is een feit, geen fabel, dat een deel van de beweging onder aanvoering van Soekarno de weg der coöperatie koos en een ander deel onder leiding van Sjahrir die volledig afwees. Dat Soekarno tot samenwerking besloot was overigens naar mijn stellige overtuiging, omdat hij meende langs deze weg het ideaal van een onafhankelijk Indonesië het best te dienen. De controverse tussen beide stromingen kwam overigens duidelijk aan het licht, toen in nov. 1945 Sjahrir zijn brochure Perdjuangan Kita publiceerde en daarin stelde, dat niet de collaborateurs, maar de "zuiveren", die zich niet in contact met de Jappen hadden begeven, de bestuursmacht in de Republiek toekwam. Sjahrir stond een democratische, staatkundige structuur naar westers voorbeeld voor: wie het staatshoofd was, kon hem minder schelen - omdat dit toch slechts een symbolische figuur zou zijn, in zijn gedachtengang - dan wie de macht in handen hadden. Dit zouden figuren moeten zijn van volledig onbesproken gedrag, die niets met de Jappen hadden ondernomen. Zoals U weet, won in eerste instantie Sjahrir het pleit en werd hij minister-president. De slimme vos Soekarno week tijdelijk naar het tweede plan (als bestuurder) met kennelijk de achtergedachte, dat hij Sjahrir nog wel klein zou krijgen en dat is inderdaad ook gebeurd. Soekarno steunde op zijn enorme populariteit (en een scherp politiek inzicht). Hij wist dat hij tenslotte altijd zou winnen, in dat tijdsgewricht. Sjahrir, de redelijkheid in persoon, was tenslotte geen portuur voor hem.
De vraag, of het Nederlandse leger de guerilla had kunnen bedwingen is van zuiver speculatieve aard, gezien het feit, dat in het proces van het verkrijgen der onafhankelijkheid een een aantal factoren meespeelde van buitenlandse oorsprong (evenals in Vietnam, waar de over praktisch onbeperkte gevechtskracht beschikkende Amerikanen tenslotte gedwongen waren zich terug te trekken).
Tenslotte enige opmerkingen over de discriminatie. In het zwembad Tjikini werden inderdaad Indonesiërs geweerd totdat in het midden van de dertiger jaren de druk (ook van een aanzienlijk deel van de Europese burgerij) te sterk werd.
Aanleiding tot de crisis en tenslotte tot de overwinning van de tegenstanders van het over één kam scheren van beschaafde Indonesiërs en de kampongbevolking was het feit, dat de kinderen van de nieuwbenoemde regent van Batavia, Ahmed Djajadiningrat, onder de algemene regel óók niet werden toegelaten. Gezien afkomst, capaciteiten en oriëntatie van deze bestuursambtenaar, vond men dit toch wel al te zot. Overigens was dit een tijdsbestek van Umwertung aller Werten: er kwamen in diezelfde tijd Indonesische leden van de Raad van Indië, die evenwel als andere "Inlanders" niet toegelaten konden worden tot de Sociëteit de "Harmonie". Daar de toenmalige Landvoogd de gewoonte had daar Vrijdagsavonds met de leden van de Raad informeel te babbelen, was het bestuur van de "Harmonie" wel verplicht, water in de wijn te doen.
Nog niet lang te voren intussen was het mij niet mogelijk met een vriend van mij, Indonesisch lid van de Volksraad, later een der eerste inheemse leden van de Raad van Indië, die in Nederland had gestudeerd, van hoge Javaanse adel (broeder van de toenmalige Paku Alam) en zó Nederlands georiënteerd, dat hij na zijn ambtstermijn zich in Nederland vestigde en daar ook is gestorven, de heilige grond van de "Harmonie" te betreden. Wèl werden wij toegelaten in het Oost-Java-Restaurant, maar wilden wij naar een Europese bioscoop, dan werden wij verwezen naar de klas kambing!
Allemaal haast onbegrijpelijke zaken in het licht van moderne verhoudingen!

JHR.

WIJ VERGETEN HEN NIET !

Reeds heel lang, vele jaren **te** lang, komt steeds dezelfde vraag bij me op. Hebben wij al met z'n allen positief gereageerd op eens lang geleden gedane beloften: nl.
DAT WIJ HEN NOOIT ZOUDEN VERGETEN.
Ieder onzer uit deze zò verzorgde welvaartssamenleving kent uit eigen herinnering zijn/haar eigen vertrouwde figuur uit de tijd van toen wij allen nog in dat Indië leefden.
Was het al niet Louis Davids die de onvergetelijke baboe bezong?
Nu hebben wij ieder persoonlijk onze eigen lieve en zó trouwe personen in gedachten, en zij waren er zóvelen dat ik liever geen bij name noem. Ja toch één wel: Putih, een Atjehse boy van de fam. v.d. Werff in Sigli, die zijn trouwe diensten door de Jappen met onthoofding bestraft kreeg. En zo zijn er onnoemelijk velen in doffe ellende ten onder gegaan, alles als gevolg van oorlogsomstandigheden.
Waar het mij nu om gaat is: Laten wij nu eens wel reageren op die vaak herhaalde belofte uit die benarde tijden.
Laat er in Jakarta op het voorerf van onze Nederl. Ambassade een standbeeld komen dat die twee anonieme figuren naast elkaar voor altijd zullen uitbeelden als onze posthume dank en hulde voor de trouw en liefde die zij ons hebben geschonken.
Persoonlijk dacht ik dat het nooit te laat is om gedane beloftes in te lossen.

J. E. SCHRÖDER

Wij vinden dit niet zo'n goed idee. Van een standbeeld kan men namelijk niet eten en wat onze oude getrouwen in de meeste gevallen nodig hebben is geld om zich dat eten te verschaffen. Niet zo weinigen onder ons hebben naar de mate van hun krachten bij hun vertrek uit Indonesië voor hun bedienden gezorgd; zeer velen doen dat nòg. Hoe nauw de band is gebleven kunnen wij uit eigen ervaring verklaren: toen wij na een vijftienjarige afwezigheid weer in Jakarta aankwamen was de hele clan van onze oude bedienden op het vliegveld aanwezig. Er zijn in Holland honderden Indische mensen die nog alijd contact hebben met hun vroegere bedienden en hen nog steeds op een meer concrete en effectieve wijze gedenken dan door een monumentje ook maar bij benadering mogelijk zou zijn. Wij vergeten hen echt niet, al staat er geen beeldje op Kebon Sirih!
En wie het contact heeft verloren en toch nog blijk wil geven van zijn gevoelens bij het terugdenken aan zijn Indische tijd - wel, er zijn legio gelegenheden om "iets te doen" voor in moeilijke omstandigheden verkerende Indonesiërs. Iets dat meer op prijs gesteld zal worden dan de aanblik van een monument in Jakarta.

(Red.-T.T.)

*

BELOFTEN

Tijdens zakelijke besprekingen hoor ik vaak de verzuchting slaken: we hopen dat onze besprekingen serieus zijn en dat er positieve resultaten uit voortvloeien. Op mijn stereotype vraag "wat bedoelt U" krijg ik dan telkens weer te horen: "Ach mensen die hun vacantie hier doorbrachten en met wie wij ook over zaken aan de praat kwamen, beloofden ons voor samenwerking met Nederlandse bedrijven te kunnen zorgen, maar we hebben nooit meer wat gehoord."
Men schijnt zich uit te geven als vertegenwoordiger voor diverse ondernemingen en men is wellicht ook werkzaam in een dergelijke onderneming, maar niet in een positie, dat men z'n belofte waar kan maken. Laat men zich bedenken, dat dergelijke beloften - hoe goed ze ook bedoeld zijn - valse hoop doen leven in de harten van de zakenlui, die dolgraag weer met Nederlanders willen samenwerken; men krijgt dan een verkeerde indruk van de Nederlandse zakenman in het algemeen als de belofte niet wordt nagekomen. Men bewijst niemand een dienst met loze beloften - integendeel. De Nederlandse zakenman, die serieus tot zaken doen wil komen door direct contact, wordt met wantrouwen begroet, een wantrouwen dat hij niet begrijpt als hij het bovenstaande niet weet.
Stop met Uw beloften, geachte tourist, als U niet zeker weet, dat U Uw beloften kunt nakomen en diegenen onder de touristen, die een vacantiereis koppelen aan een zakelijke oriëntatie raad ik aan Uw naamkaartje met firmanaam achter te laten. Als U terug bent in Nederland en U komt, na bestudering van het vóór en tegen tot de slotsom, dat er van zakendoen geen sprake kan zijn, stuur dan een briefje met een afwijzing, zoals in het zakenleven toch algemeen te doen gebruikelijk is. Vergeet niet, dat **U** bent begonnen te praten over zaken doen en dat schept verplichtingen. We hebben nog steeds een naam te verliezen in Indonesië.

D. J. VREDEVELD

AVONDJE IN ZWITSERLAND ?

In uw blad van 15 december j.l. las ik het bericht van een "Avondje Indonesië in Noord-Italië". Zou zoiets ook mogelijk zijn in Zwitserland? Wat zou ik dolgraag zo'n dia-avondje willen bezoeken en met Indische mensen in contact komen in mijn tweede vaderland. Mijn vraag aan U, kunt U niet eventuele Indische mensen in Zwitserland die dia's bezitten, overhalen deze te vertonen? Ook al is het nog zo sprookjesachtig in de sneeuw in Saas Fee, Engelberg, Davos of in Zug, waar ik woon, mijn Indisch hart verlangt toch naar zonnige beelden uit mijn geliefde zonneland. Ik geloof dat zo'n dia-avond ook de Zwitser sterk zal interesseren!

N. J. HALBENLEIB-PIETERSZ
Gotthardstr. 18, 6300 Zug
Zwitserland

Wie kan hier wat aan doen?

*

DERDE OOG

In het Kerstnummer 1976 van Tong-Tong heb ik het verhaal "Het Derde Oog" van Mevrouw P. Regensburg ademloos gelezen. Wat een pràchtig verhaal !
Ik vind het jammer, dat dit verhaal eindigde zonder vervolg. Want ik had zo graag geweten, wat deze groep mensen met hun bijzondere eigenschap samen beleefden en wat zij met deze eigenschap voor zichzelf en voor anderen konden doen.
In haar boek "De Doden Spreken" beschrijft de inmiddels overleden Mevrouw W. A. H. Mulder-Schalekamp haar bewustwording, dat zij door middel van een geestelijke leider leerde met de geesten van gestorven mensen te communiceren.
Ik hoop, dat op dit verhaal een vervolg komt; natuurlijk alleen als Mevrouw Regensburg er geen nare ervaringen mee heeft. Ik heb uit dit verhaal kunnen concluderen, dat een Derde Oogje zeer handig is als je met onbetrouwbare mensen te doen hebt.
Als ik een Tong-Tong prijs voor het Mooiste Verhaal van 1976 zou kunnen uitreiken, zou ik deze prijs voor het Derde Oog verhaal geven.

E. C. BERG

Het Erasmushuis te Jakarta

Nederlands culturele voorpost in Indonesië

In Jakarta en enkele andere steden kan men van verschillende Ambassades bibliotheken vinden. Zo heeft Jakarta van de Amerikaanse Ambassade de LIA (Lembaga Indonesia-Amerika), verder een afdeling van de British Council, van het Goethe Institut en van het Centre Culturel Francais een uitgebreide bibliotheek waar men boeken en tijdschriften kan lenen. Films worden er geregeld vertoond en af en toe ook andere programma's, zoals concerten, lezingen, tentoonstellingen, e.d.

De jongste is de bibliotheek en leeszaal van de Nederlandse Ambassade, ondergebracht in het Erasmushuis aan Menteng 25, schuin tegenover het Canisius College.

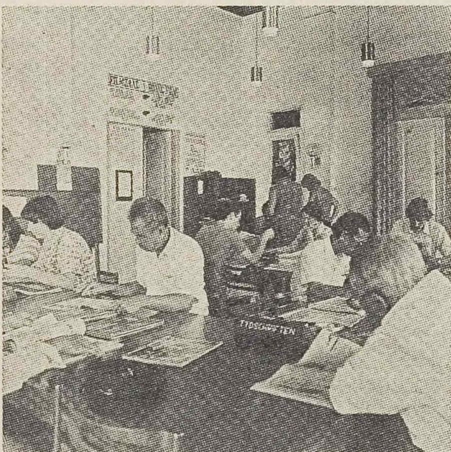
Het begin was een kleine leeszaal, in gebruik genomen sinds eind 1966. Begin 1967 kwam er een kleine bibliotheek van ongeveer 600 boeken.

Eerst was men van plan om de bibliotheek over te brengen naar de Ambassade aan Kebon Sirih, maar dit ging niet door. Verbeteringen werden aangebracht en op 27 maart 1970 werd het nieuwe gebouw officieel geopend door Prins Bernhard. Ik herinner me nog dat een hele menigte hem opwachtte. Op het erf (de genodigden), langs het trottoir, tot aan de voorkant van het Canisius College, iedereen wou de Nederlandse prins zien. Toen hij met de auto het erf opreed juichtte iedereen, en zelfs de kampongkindertjes riepen: "Dag Oom!"

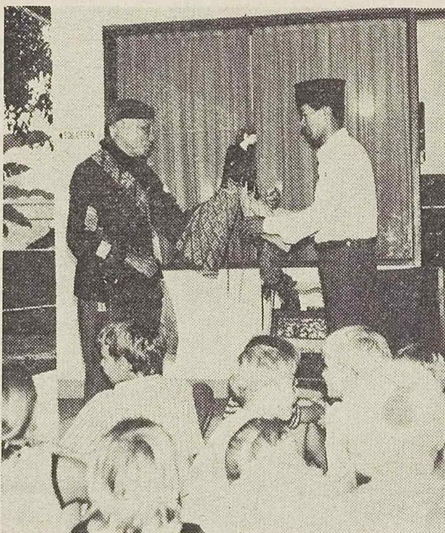
Met de jaren kwamen er meerdere boeken. Er zijn ook leesportefeuilles te leen. Zo heb ik b.v. enkele keren Tong-Tong via de leestrommel kunnen lezen. Jammer dat dit tijdschrift hier nu niet meer te verkrijgen is. *)

Het lidmaatschap bedraagt Rp. 250,— één keer te betalen, en men is voor altijd lid van het Erasmus Huis. Men kan ook donateur worden en betaalt dan Rp. 2500,— per jaar voor het hele gezin.

Kom je in het Erasmushuis, dan heb je eerst de voorgalerij. Hier zitten meestal leerlingen die naar de Nederlandse les moeten. In het gebouw zijn nl. enkele leslokalen. In de binnengalerij zijn grote borden met foto's

In de leeszaal van het Erasmushuis.

Een optreden van Pak Wongso in het Erasmushuis.

van het Vorstenhuis en het belangrijkste nieuws. Dan zijn er aan de middengang links en rechts kamers met de discotheek, een cafetaria, informatie- en klaslokalen.

In de achtergalerij is de leeszaal waar men een ruime keuze aan tijdschriften en kranten heeft. Deze moeten echter ter plaatse gelezen worden. De uitleenbibliotheek is iets verder op, evenals de filmotheek. Men kan hier ook films lenen, en scholen, kantoren en verenigingen maken er een goed gebruik van.

Geregeld is er een programma van Nederlandse artiesten, of een lezing door op de voorgrond tredende Indonesische of Nederlandse personen. Sinterklaas is eens per jaar ook een trouwe gast en die dag is het Erasmushuis welhaast te klein voor de jeugd die Sint en Pietermannen willen zien.

Indonesische muziek en dans staan ook geregeld op het program: keroncong, kolintang, wayang en dansen van verschillende streken. Pah Wongso (Wijnhamer) heeft ook eens zijn "poppenkast" vertoond. Velen kennen hem zeker wel. Lang heeft hij in de Kota een tehuis gehad voor verwaarloosde kinderen, verder heeft hij ook veel gedaan op ander gebied. Ik meen dat hij een paar jaar geleden overleden is.

Mocht u ooit in Jakarta komen en in de buurt van het Erasmushuis zijn, keer gerust aan. Wie weet ontmoet U nog een bekende tussen het personeel of de lezers? Misschien wilt U weten wie er hier zoal werken?

In de leeszaal vindt U, Hr. Soemadi (werkt hier sinds 1968) en Mej. Rachmat. De discotheek is het domein van Hr. Picaulima. Wilt U naar de filmotheek? Hr. Holtzapffel zal U gaarne te woord staan. En als U van het bezoek aan het Erasmus Huis een droge keel gekregen hebt? Mevr. Kaliey in het cafetaria heeft een koele dronk klaar staan, naast de lelampa (Menadonese lemper met cekalang), oliebollen, lumpia en andere heerlijkheden. Tot Ziens !

E. SUNDAH

*) Tong-Tong schijnt naar Nederlandse maatstaf te "koloniaal". De exemplaren die door een abonnee toch op de leestafel werden gedeponeerd, werden gretig gelezen en verdwenen gevoeglijk. Wij hebben altijd welwillend gestaan tegenover elk verzoek om een gratis-abonnement of een gereduceerd tarief, onze intuïtie zei ons in dit geval afstand te bewaren. Tong-Tong wordt in Indonesië door Indonesiërs volop gelezen, al is het dan niet aan een Nederlandse leestafel. - Red.)

*

Ook in Yogyakarta is een hogelijk gewaardeerde Nederlandse leeszaal (zie Tong Tong van 15 maart 1972) - Red. T.T.

WAAR HEBEUR

Hoe Max Havelaar mij van een boete redde.

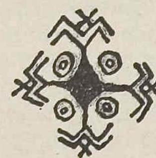
Op een avond reed ik van uit Rotterdam naar huis. Even buiten Rotterdam aangehouden door de Gemeente Politie. (controle). Bij Schiphol aangehouden door de Rijkspolitie. (controle). Voor Haarlem aangehouden door de Gemeente Politie (algemene technische controle).

Agent vond, dat de schokbrekers niet in orde waren en beloofde een forse boete.

Alles dwarrelde door mijn hoofd, dacht aan die film van Max Havelaar. Onbewust uitte ik: "Wat zijn jullie van plan? Nauwelijks draait die film van Max Havelaar, of het is weer mis, worden we weer onderdrukt, blijven jullie aan de gang? Ik ben vanavond drie maal aangehouden."

De agent keek mij aan en fronste zijn wenkbrauwen: "Max Havelaar? ja dat is ook zo. Je bent in Indië geboren, arme sloeber, kan er ook niets aan doen, rij nu maar door."

L. R. VANHOVE

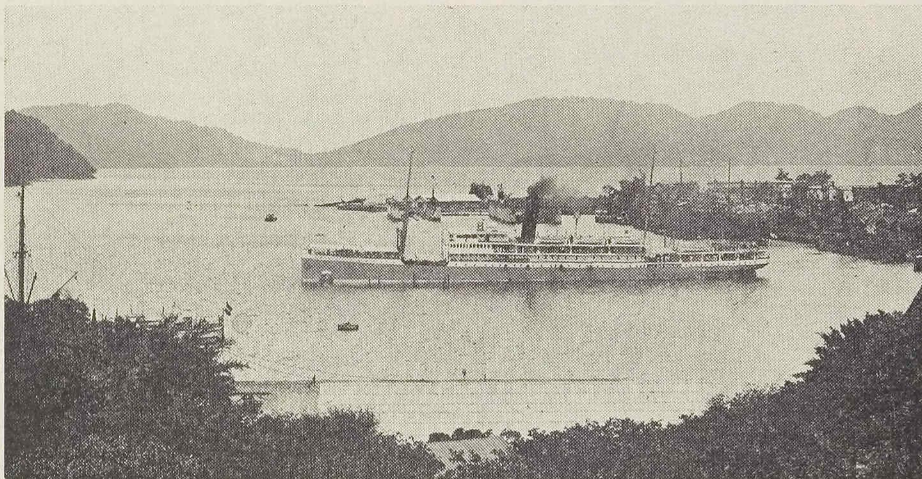

Hoe Sabang reageerde op codewoord „Berlijn"

(I.)

Een herinnering aan de eerste actie tegen Nazi-Duitsland.

In het uiterste Noordwesten van het grote eilandenrijk van het voormalige Ned.-Indië, benoorden Sumatra ligt Sabang, een klein plaatsje op een nietig eilandje; dit eilandje heet Poeloe Weh; het ligt daar aan de rand van de Indische Oceaan als een zandkorrel uit God's hand neergevallen zoals Hein Buitenweg het zegt. Gelegen op enige afstand van het politiek zo rumoerige Atjeh ging van dit zandkorreltje een weldadige rust uit.

Een beeld uit rustiger tijden: het S.S. "Tambora" van de Rotterdamse Lloyd vertrekt uit Sabang.

Sabang is bekend doordat het lange tijd de eerste Ned.-Indische haven was, die door de uit het vaderland komende mailboten werd aangedaan. Voor de naar het vaderland terugkerende mailboten was Sabang de laatste haven, waar de Nederlandse driekleur wapperde. De mailboten, waar wij met recht trots op konden zijn, kwamen met de regelmaat van de klok zondagochtend heel vroeg de baai binnenstomen. Hierdoor werd in tegenstelling met elders op zondag door de Europese gemeenschap niet uitgeslapen; de komst van de mailboot was steeds weer een evenement. Direkt na het aan de steiger afmeren gingen de Sabangers aan boord. De dames voor het merendeel om hun coiffure door de scheepskapper te laten opknappen; de heren om van het ijskoude Hollandse biertje te genieten onder het aanhoren van sterke verhalen van de teruggekeerde verlofganger.
Zo vredig en rustig als het normaliter in Sabang was, zo bedrijvig werd het tegen de tweede Wereldoorlog aan. Japan was slaags met China. Materiaal voor beide kemphanen werd aangevoerd via de vrijhaven Sabang.
Rangoon vormde bijvoorbeeld een achterdeur voor China, en Mercedes Benz trucks, aangevoerd door Duitse schepen, stonden in Sabang tot boven de grote goedangs opgestapeld, wachtende op de transito over Rangoon naar China. Schepen van allerlei nationaliteit brachten staal aan, dat te Sabang werd overgeladen in Japanse schepen voor verder vervoer naar Japan. Plaatsgebrek noopte tot eindeloos verhalen van schepen, waarmede de drie loodsen, geen loodsen van de Dienst van Scheepvaart, doch mensen in dienst van de Sabang Steenkolen Maatschappij t.w. de chef van de buitendienst C. van der Velden, de assistent-chef C. D. Sax en collega B. Dommisse, het druk hadden in die overigens zo vredige haven. Vooral Sax en zijn collega waren voortdurend in touw; slapen en eten, ach, dat deden zij zo als het uitkwam (er waren after all geen vakbonden en vakbondsreglementen; er werd gewerkt afhankelijk van de noodzaak en niet afhankelijk van de voorschriften). Zo moesten bijvoorbeeld ook eens Duitse schepen vóór het strand voorbij de Handelskade "in de laag" afgemeerd worden, d.w.z. vlak onder de kust ten anker liggend werd het achterschip aan bomen vastgemaakt. Daarmede was een loods zo'n zes uur bezig. Op een gegeven ogenblik kwam van hen het verzoek om vol te bunkeren; dit impliceerde verhalen naar de steiger en na het bunkeren weer terug "in de laag". Het ging hier om Duitse koopvaarders, die in de aanvang van de tweede wereldoorlog waren gevlucht om asiel te zoeken tegen de Engelse en Franse oorlogsschepen, die in deze wateren patrouilleerden. Intussen moest ook doorgaan het gewone werk met af en toe als verrassing een schip van de Holland-Amerika-lijn of van de K.N.S.M., zelfs een Spanjool met een lading benzine in vaten bestemd voor de Spaanse burgeroorlog. Dit schip kon nergens zijn lading kwijt, de kapitein smeekte om bunkerkolen en drinkwater.
Tegen de tweede Wereldoorlog aan en in het begin van de tweede Wereldoorlog was het in de haven van Sabang, waar havenmeester T. R. van Dam de scepter zwaaide, je reinste gekkenhuis.
Gelukkig voor de harde werkers waren er ook schepen, die het zonder loods konden doen bijvoorbeeld de "Wega" van de Gouvernements Marine, welke tak van dienst op 2 september 1939 door de Commandant der Zeemacht na bekomen machtiging van de Gouverneur Generaal gemilitairiseerd was. Hr. Ms. "Wega", die op Oleh-leh gestationeerd was, lag gewoonlijk elke vrijdag in de baai van Sabang in afwachting van de "mailboot" om de uit het vaderland komende ambtenaren, die een plaatsing in het gewest Atjeh hadden, over te nemen en naar hun standplaats te brengen.
Een goede waarnemer moest gemerkt hebben, dat Hr. Ms. "Wega" echter hoe langer hoe meer en vanaf begin 1940 praktisch doorlopend in Sabang lag; opdracht van de Commendant Zeemacht om de neutraliteit te handhaven in verband met de Duitse koopvaarders. De echtgenoten van diverse officieren van de "Wega" hadden in die tijd zelfs hun intrek genomen in het enige hotel van Sabang, het "Sabanghotel". Af en toe voer het schip uit voor oefening met het 7½ cm semi-automatische kanon, waarmede de "Wega" de lange, zeer lange kusten niet alleen van Atjeh maar ook van de rest van Noord-Sumatra tegen een eventuele vijand, wie dan ook, moest verdedigen. 2de Officier, J. A. Welcker, die met het oog hierop een driemaanden durende opleiding op de Oedjoeng bij de Kon. Marine had gevolgd, kende het kanon van binnen en van buiten en met dat monster in zijn handen "ach, dan zal het waarachtig wel gaan". Hoe dan ook, de continue aanwezigheid van een oorlogsbodem te Sabang, in de baai van dat uit Gods handen in de oceaan neergevallen zandkorreltje, was voor een ieder een niet te onderschatten geruststelling.
De militaire bezetting van Sabang was klein; zij bestond uit 1e luitenant A. E. Kelder met 50 KNIL-militairen. Zij waren, zoals het officieel heette, belast "met het tegengaan van de sluikhandel". Sabang was een vrijhaven en er was dus nog al wat smokkelhandel met de vaste wal van Atjeh.
Voor het uitoefenen van zijn werkzaamheden kreeg luitenant Kelder van havenmeester T. R. van Dam een klein gewestelijk vaartuig met Atjehse bemanning (djoeroemoedie met nog drie man) volledig ter beschikking.

Luitenant Kelder was in de gelukkige omstandigheid, dat hij onder zich had sergeant Brunius. Die man kon om zo te zeggen alles. In Sabang heeft hij bijvoorbeeld zo maar op gevoel - zonder bestek of werktekening - een zeilboot van 8 m. lengte gebouwd. Sergeant Brunius kon ook het beste tegen de zee, de andere KNIL-ers waren vrij gauw "mabok".

Zeer kort na het uitbreken van de oorlog in Europa, waarna Duitse koopvaarders in de Ned.-Indische havens asiel zochten, - dat was in september 1939 - gaf de Commandant Zeemacht rechtstreeks aan luitenant Kelder de opdracht maatregelen te nemen om na ontvangen code de Duitse koopvaarders, dat waren vijf schepen, t.w. de "Lindenfels" en "Werdenfels" van de Hansa Linie, resp. 8400 en 6300 bruto ton, de "Wasgenwald" (5000 ton) en de "Moni Rickmers" (5000 ton) van de Hapag, alsmede de grotere "Sophie Rickmers", welke laatste met een lading springstoffen voor China in de buitenbaai lag, te overmeesteren.

Na overleg met de militaire bevelhebber van Noord- en Midden-Sumatra Kolonel G. F. V. Gosenson werd in verband met deze opdracht de militaire bezetting aangevuld met een 2e luitenant, een onderluitenant en 50 man KNIL.

Luitenant Kelder kon aan het werk gaan en een "plan de campagne" opstellen. Nou ja, dat was makkelijker gezegd dan gedaan, want geen van de militairen had enig verstand van schepen, laat staan van een overmeesteringsaktie. Noodgedwongen wendde luitenant Kelder zich dan ook tot de administrateur van de Sabang Steenkolen Mij., Baron L. van der Feltz, gewezen marine-officier, daarna reserve-officier van de K.M., die bovendien over bovengenoemde loodsen, gewezen koopvaardij-officieren beschikte, om hulp.

Bij dit alles zat 1ste luitenant Kelder wel met de moeilijkheid, dat genoemde heren van de Sabang Mij. geen militaire status hadden. Ook de havenmeester was niet gemilitairiseerd. Baron van der Feltz en zijn medewerkers hebben zeer veel bijgedragen om het "plan de campagne" te doen slagen.

Aanvang 1940 trad een verandering in het "plan de campagne" op. Boven 1ste luitenant Kelder werd geplaatst kapitein T. J. W. F. M. Supheerdt en tegelijkertijd nam, zoals hierboven reeds is opgemerkt, Hr. Ms. "Wega" positie te Sabang in. Kapitein Supheerdt kon toen het "plan de campagne", dat door luitenant Kelder en zijn mannen reeds geheel uitgewerkt was, perfectioneren. Daarbij werd genoodzaakt door de militaire status de samenwerking met de Sabang Steenkolen Mij. verbroken en vervangen door samenwerking met Hr. Ms. "Wega".

Geregeld had onderling contact plaats tussen bovengenoemde militaire autoriteiten, havenmeester van Dam, Hpb Treffers en Ggm Klerk.

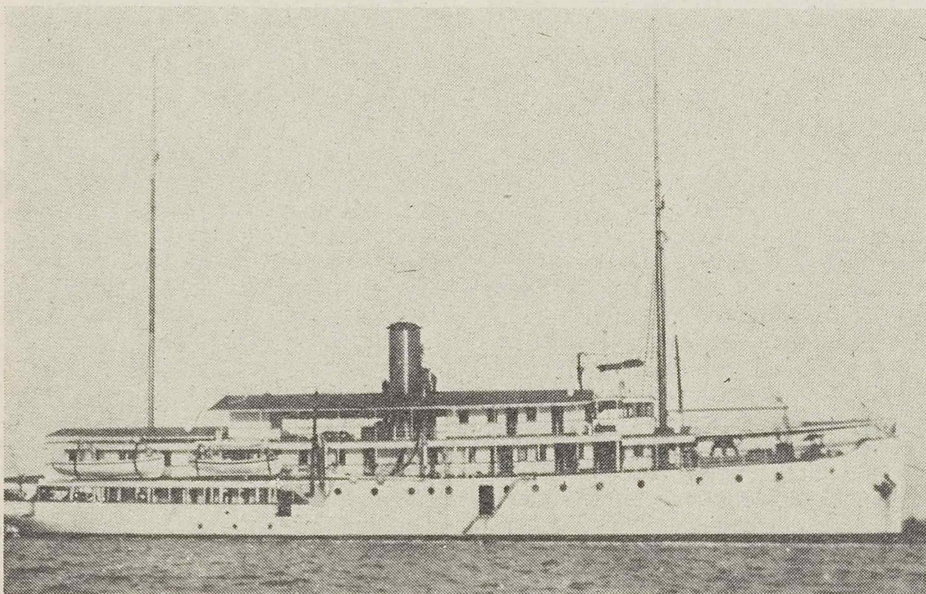
Op vrijdag 10 mei 1940 zat Gezaghebber P. W. H. Klerk van Hr. Ms. "Wega" samen met zijn 1e Officier G. Kooyman aan boord van het s.s. "Generaal Verspijck" van de K.P.M. bij de Gezagvoerder H. Kolkman, en 1ste Stuurman J. D. Coumon "aan de koffie", hoewel de djongos verduiveld goed wist wie het biertje prefereerde en wie een "paitje". Omdat er geen passagiers aan boord waren zaten zij in de gezellige salon, die zich over de gehele breedte van het schip uitstrekte; aan de zijkanten grote ramen, die vanwege het mooie weer opengeklapt waren. De "Generaal Verspijck" onderhield een geregelde dienst tussen Penang - Lho Seumaweh - Sigli - Sabang - Penang.

Het gesprek ging natuurlijk over de oorlog, die in Europa in alle hevigheid woedde en de vele radio-berichten met steeds weer overwinningen van Hitler-Duitsland. Dit gezellige praatje werd circa twaalf uur ruw verstoord, toen de ouwe een telegram werd overhandigd met het codewoord "BERLIJN".

Prompt veranderde de stemming. Nederland in oorlog met Duitsland. Dat betekende, dat ook in Ned.-Indië en derhalve ook hier te Sabang elke Nederlander, zeker elke militair, zijn post moest innemen. Ggm Klerk en 1e ogm Kooyman waren in een vloek en een zucht terug aan boord van de aan de kade afgemeerd liggende Hr.Ms. "Wega" om deel te nemen aan de eerste oorlogshandeling, het overmeesteren van de in de baai van Sabang ten anker liggende Duitse vrachtschepen. De overige leden van de état-major van Hr.Ms. "Wega", t.w.: 2e off. J. A. Welcker, 3e off. F. L. Hencke, Hwtk. M. A. Smith, 2e wtk. P. van Tilborg, 3e wtk. J. F. Lattman en 3e wtk. H. W. F. Monné, hadden het door de radio gegeven extra bericht "Berlijn" natuurlijk ook gehoord en namen hun posten volgens het "plan de campagne" in. Telkens stapten twee officieren in één van de twee motorboten van de "Wega" en in een gerequireerde motorboot. Kooiman met van Tilborg, Smith met Hencke, Welcker met Monné. 1e Luitenant K.N.I.L. Kelder, bijgestaan door sergeant Bruinius zou met het te zijner beschikking gestelde kleine gewestelijke vaartuig de overmeestering van de met springstoffen geladen "Sophie Rickmers" voor zijn rekening nemen. De motoren werden aangezet, het wachten was nu op de KNIL-militairen. Aan boord van de "Wega" was het "voor en achter maken", Gezaghebber Klerk op de brug haalde de telegraaf over, 3e wtk Lattman in de machinekamer zorgde voor het warmdraaien van de machine, het kanon werd bemand. Deze situatie was binnen luttele minuten bereikt.

F. C. BACKER DIRKS

(wordt vervolgd)

De "Wega" van de Gouvernements Marine in vredestijd.

REISBRIEVEN VAN BARTMAN (V)

Links: verkeersdrukte op de Darmo-boulevard-Palmenlaan-zuid. Rechts: bruggetje van Peneleh, met architectuur die men al haast niet meer ziet in Jakarta, maar nog heel veel in Surabaia! (Foto's Rogier)

Weer staat een stuk oud-Soerabaja op het punt om te verdwijnen. Binnen niet al te lange tijd is de marinekazerne Goebeng bij het viaduct er niet meer. Met de sloop van het gebouwencomplex is een begin gemaakt. Wat er voor in de plaats komt weet ik niet.

Als je b.g viaduct opgaat zie je rechts beneden station Soerabaja-Goebeng met een uitgestrekt emplacement, dat er stil, verlaten en leeg bijligt. Javanen zouden zeggen: Sepi. Ook hier is sprake van een ontwikkeling, die niet tegen te houden is. De D.K.A. (of is het J.K.A.?) maakt gebruik van stoomtractie, zij het uitsluitend voor het goederenvervoer; passagierstreinen hebben Diesellocs. DÈ transportmiddelen tegenwoordig zijn het vliegtuig en de bus. De Indonesiër die zeer airminded is kan per comfortabele en snelle DC9 maar liefst 10 x per dag uit Soerabaja naar Jakarta vliegen. En dan de bussen! De terminals (zo noemt men begin- en eindpunten) b.v. bij Wonokromo/Darmo en de Rode-Brug in de benedenstad beslaan complexen om er U tegen te zeggen. Wie reist er dan nog per rail? Neen, de gezellige treinen getrokken door d'aloude Sharps Stewarts, Mallets, Heatsteamers en I D+D 's (hoort U de brullende dubbeltoonsirene van een I D+D nog als de locomotief tegen een zware helling in de Preanger opoptornt?) uit onze tijd zijn er niet meer. Maar vergeten hebben wij ze beslist niet. Herinnert U zich de coupé's die banken hadden met leuningen en zittingen van fijn gevlochten rotan, glas en gaas voor de ramen en aan de wanden hingen foto's gemaakt door Kurkdjan (of was het Isken?) voorstellende: "Het meer van Klakah bij zonsondergang"...... "Koffieboom in bloei" ...... of "De Boroboedoer"...... En geef mij nu maar één adres op de hele wereld, waar de nasi-goreng zó voortreffelijk smaakte als geserveerd in een restauratiewagen van de Staatsspoorwegen op Java. Oh zo ! !

Maar ik dwaal lelijk af.
Kajoon. Op de brug over de kali Brantas biedt men U schilderijen aan in hevige kleuren. De eertijds brede rivier heeft nog maar een smalle vaargeul. De rest is bedekt en dichtgegroeid met vitaminerijke kangkoeng. Uitgestrekte, sappige kangkoengvelden, zo ver het oog reikt. De linkeroever is bezet door onwettige grondoccupanten, die in bouwsels wonen van gedeg, karton en gegolfd plaatijzer. Ik vraag mij af, als de kali gaat banjirren, wat dan? Hetzelfde troosteloze beeld treft men aan op de linkeroever van de rivier tegenover de voormalige marinekazerne, maar vooral op Genteng.
Hier en daar steken in de stad de rails van de electrische tram boven het asfalt wegdek uit. En als de zon erop schijnt, schitteren en blikkeren ze, als om te getuigen van een voorbije glorietijd.

Tanjoeng Perak herken je bijna niet meer. Daar zijn evenals op Ngagel uitgestrekte nieuwe woonwijken bijgekomen, om de geweldige bevolkingsaanwas, zeg maar bevolkingsexplosie, zo goed mogelijk op te vangen. Helaas is het openbaar vervoer niet goed geregeld, zodat men hoofdzakelijk is aangewezen op betjaks. Waar zijn op Perak de havenkroegen gebleven? Waar Janmaat (tussen twee satees door) zo graag de slow-fox danste met bejurkte Mina (zomermode Pasar Pabean). Gone with the wind!
Buiten de stad , "op het land waar het leven goed is", is veel hetzelfde gebleven. Nog staan langs de weg Probolinggo-Klakah-Lumajang stoere asembomen, naast de reusachtige, vorstelijke randoe-alas. Blauwe bergen lokken in de verte en sterke karbouwen trekken geduldig de "kedjèn" (ploegmes) door Java's vruchtbare aarde. De vogels zijn verdwenen. Hier en daar zag ik op een sawahdijkje een eenzame koontool (zilverreiger), maar de zwermen bondols (nonnetje) en manjars (wevervogels) zijn weg. Niet alleen door de DDT, maar hoofdzakelijk gevangen en geëxporteerd. Was het niet een vertrouwd beeld een kleurige glatik te zien wiebelen op een doorbuigende padihalm? De katjoong in een goeboek, trekkend aan een touw waaraan stukjes blik waren bevestigd om de vogels af te schrikken is er dus ook niet meer. Goddank heb ik op de Smeroehellingen onze oude vrienden gezien en gehoord. Boshanen met hun wilde, schorre, roep, koerende duiven en kwetterende koetilangs. Tot hier is de commercie nog niet doorgedrongen.
Vergeleken met West-Europeanen heeft de Indonesiër het niet breed. Ik zag dikwijls zeer armoedig geklede jongelui op straat met een soort djapitan sigarettepeukjes oprapen om van de tabaksresten, na sortering, wassen en drogen weer nieuwe kokertjes te maken. Ook een man, die iedere morgen in de kali bij Ngagel dook om op de bodem te grabbelen naar weggeworpen flessen, conservenblikken, stukken ijzerdraad etc. Vergeet ook niet de tienduizenden betjakvoerders, die het werkelijk heel moeilijk hebben. "Neemt U een andere betjak meneer, ik ben ziek!"

In Indonesië is de strijd om het bestaan erg zwaar. En toch. Al deze mensen dragen hun armoede blijmoedig en waardig. Nooit hoor je hun klagen en kankeren, maar ze blijven goedlachs en optimistisch. Morgen zal het beter gaan. Steeds beleefd maken ze je graag een compliment voor het goede Javaans dat je spreekt.
"Loh! Sampejan sangking poendi?"
Om te besluiten: Er is ontegenzeggelijk op vele plaatsen vooruitgang te bespeuren. De Indonesische overheid doet er alles aan om de armoede te bestrijden en de vaak nijpende woningnood op te lossen. Maar niet alles kan tegelijk gebeuren en men kan ook

(lees verder volgende pagina, 1e kolom)

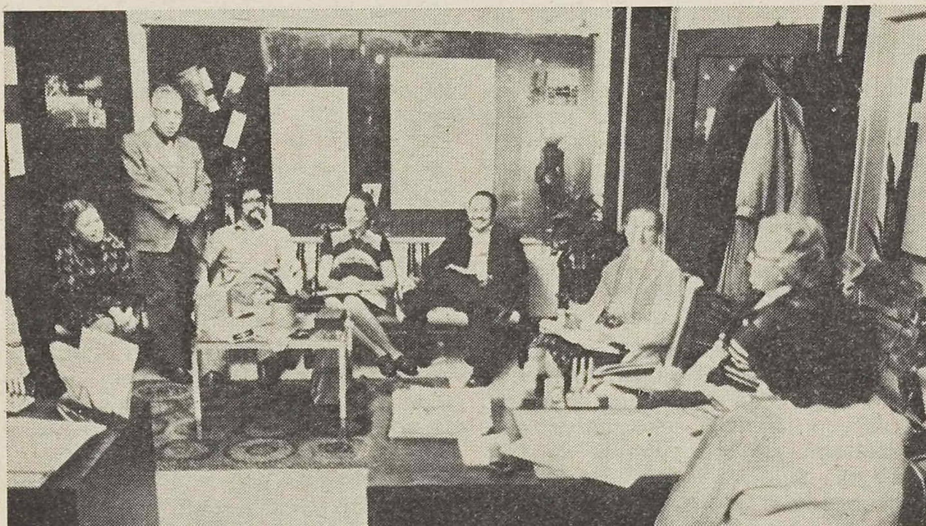
niet verder springen dan de polsstok lang is. Zij doet echter haar best. De oude pasars gaan verdwijnen en hiervoor in de plaats komen gigantische marktgebouwen met meerdere verdiepingen, o.a. op Pasar Toeri, waar de meest moderne "Pasar" staat van het Verre oosten. Ook pasar Genteng wordt herbouwd, waardoor het onhygiënische, maar toch wel gezelliger vertrouwde beeld van vroeger voor goed tot het verleden zal behoren.
Indonesia en Soerabaja: Saluut en tot een volgende keer.

G. H. BARTMAN

Indonesisch leren van Tante Koes (IV)

VOORBEREIDING VAN EEN ETENTJE.	PERSIAPAN UNTUK UNDANGAN MAKAN
- Srie, er komen vanavond gasten. Laat Waluyo maar de kleren wassen. Jij gaat naar de markt.	- Srie, nanti malam akan ada tamu. Biar Waluyo saja yang mencuci pakaian. Kamu pergi ke pasar.
- Goed mevrouw.	- Baik nyonya.
- Zoek de kop van een grote kakap (een grote roofvis) voor (pittigzure) soep. Koop een kilo binnenhaas, een halve kilo lever, een halve kilo niertjes, voor satee.	- Cari kepala ikan kakap yang besar, buat sop asam pedis. Beli lulur dalam sekilo, ati setengah kilo, ginjal setengah kilo, buat sate.
- Moet ik ananas kopen om het vlees zacht te maken?	- Beli nanas nggak nyonya, buat melunakkan daging?
- Ja, één is genoeg. Vergeet niet sate-stokjes te kopen.	- Ya, cukup beli satu. Jangan lupa beli tusuk sate ya.
- Wat voor vruchten wilt U hebben, mevrouw?	- Buahnya apa nyonya? Ada apa sih, di pasar?
- Wat is er eigenlijk op de markt te krijgen?	- Kemarin saya lihat duku dan rambutan bagus-bagus. Cuma mahal. Duku tiga ratus sekilo, rambutan seratus lima puluh seiket.
- Ik heb gisteren mooie duku en rambutan gezien. Maar duur. Duku is driehonderd de kilo, rambutan honderdvijftig per bosje.	
- Koop maar twee kilo duku. Kies de grote uit.	- Beli duku saja, dua kilo. Pilihlah yang besar-besar.
- Goed mevrouw, Anders niets?	- Baik nyonya. Lain tidak?
- Neen. Hoeveel geld heb je nodig?	- Tidak. Kamu perlu uang berapa?
- De visse-kop is ongeveer driehonderd. Een kilo vlees is negenhonderd, een halve kilo lever is achthonderd, een halve kilo niertjes is driehonderdvijftig. Ananas is honderd, bumbu tweehonderd, vruchten zeshonderd. Becak voor heen en terug honderdvijftig. Geeft U mij maar vierduizend, misschien heb ik nog wat vergeten.	- Kepala ikan kira-kira tiga ratus, daging sekilo sembilan ratus, ati setengah kilo delapan ratus, ginjal setengah kilo tiga ratus lima puluh. Nanas seratus, bumbu-bumbu duaratus, buah enam ratus. Becak pulang pergi seratus lima puluh. Beri saya ampat ribu saja nyonya, barangkali nanti ada yang kelupaan.
	Sih = toch/eigenlijk.

Cursus Bahasa Indonesia

De Heer Bloemhard temidden van enthousiaste cursisten in de gastvrij afgestane ruimte van het Reisbureau Holwerda.

De in Tong-Tong aangekondigde conversatie-cursus B.I. loopt goed. We hebben helaas enkele liefhebbers moeten teleurstellen, omdat we een groep niet groter wilden maken dan acht deelnemers. Drie weken draaien we nu al en de cursisten zijn heel ijverig aan het werk gegaan. Ze hebben ook al geconstateerd, dat de moderne Bahasa Indonesia wel wat verschilt van het bekende passer-maleis. Toch is deze moderne taal best wel te leren en voor oud-Indischgasten zelfs met niet al te veel moeite.
Enkele cursisten hebben we afgesplitst uit de oorspronkelijke aanmeldingen, omdat zij de taal graag grondig wilden leren en dus de voorkeur gaven aan een volledige cursus. Ook dat is mogelijk, maar deze lessen zijn natuurlijk niet gratis.
In februari 1977 denken we een nieuwe cursus van start te laten gaan. Wie daar belangstelling voor heeft kan zich nu reeds aanmelden. Wij raden U aan niet te lang te wachten, want bij acht aanmeldingen sluiten we de lijst weer af. Heus, U hebt er wel wat aan en de Pukul Teruspot van Tong-Tong vaart er wel bij.

A. BLOEMHARD

Beklim de berg Nitaka

(Nagata Yama nabore)

(II.)

door O. G. Ward

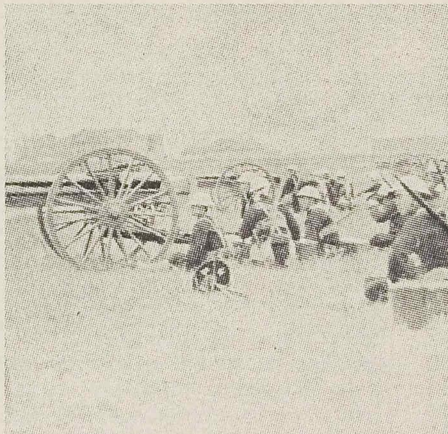
Hierbij vervolgen wij de publicatie van de artikelenserie van kol. O. G. Ward, handelend over de gebeurtenissen, die leidden tot het uitbreken van de oorlog in de Pacific. Het eerste deel verscheen in T.T. van 1 dec. 1976. - Red.

*

Ondertussen ging Japan onverstoorbaar zijn gang in China. Naast het creëren van de marionettenstaat Manchukuo vielen de Japanse troepen China binnen en waren de Chinese troepen o.l.v. Chiang-Kai-Shek na heldhaftige tegenstand gedwongen zich terug te trekken tot ten zuiden van de Grote Muur. Politiek kondigde de woordvoerder van het ministerie van Buitenlandse zaken Eijo Amau op 17-4-1934 in een verklaring in wezen een **Moroe-doctrine voor China** aan: Japan hees het sein "Hands off". Het gevolg hiervan was dat President Roosevelt opdracht gaf de Amerikaanse vloot te concentreren te Pearl Harbor als teken voor Japan niet verder te gaan met de agressie. Wat natuurlijk de nodige reacties veroorzaakte bij de Japanners en bijdroeg tot een verschuiving in de top van de regering naar de militairen.

In 1936 begon Japan met alle macht te bouwen aan zijn vloot. Maar ook Amerika en Engeland trachtten de achterstand in te halen. En een jaar daarvoor (1935) bestonden de **Ned. Indische luchtstrijdkrachten** uit 30 (dertig) vliegtuigen, die daarenboven nog als antiek moesten worden beschouwd - en dat voor een verdediging van een oppervlakte van 2 miljoen km^2! ! Het was de gouverneur-generaal Jhr. Mr. B. C. de Jonge die de regering in Nederland middels een zeer dringend telegram verzocht om spoed te maken met het aanschaffen van bommenwerpers. En met instemming van velen ontvouwde Dr. H. Colijn, minister van koloniën op 15-12-1936 in de Tweede Kamer zijn plannen ter verbetering van de militaire toestand in Indië.

In Japan kregen de militaire leiders hoe langer hoe meer invloed in de regering. De gematigde eerste minister Hirota werd vervangen door Prins Fumimaro Konoye. In China vond een reeks van incidenten plaats waarvan het **"incident bij de Marco-Polo brug"** nabij Peking op 7-7-1937 aanleiding was voor de premier om - onder druk van het Ministerie van Oorlog - troepen te zenden naar China. In feite was dit ogenblik het begin van de totale oorlog in China. Het oorlogskabinet dacht de strijd in China in drie maanden te kunnen klaren, maar de werkelijkheid was anders. Chiang-Kai Shek verklaarde, dat China zou vechten tot de laatste man. Amerika nam 'n dreigende houding aan en president Roosevelt vergeleek de agressie

Japanse artillerie in Hongkew bij Shanghai tijdens het incident van 1932. (Foto d'Orient)

van de Japanners met die van de Nazi's en Fascisten (rede 5-10-1937 te Chicago). Dit had weer tot gevolg dat de Amerikaanse "gunboat" Panay door Japanse vliegtuigen werd beschoten en op de Yangtze rivier is gezonken, ofschoon de Amerikaanse vlag duidelijk zichtbaar was. Een week later werd de Britse kanoneerboot Ladybird beschoten. En als tegenmaatregel dreigde Amerika met een (economische) blokkade, die werd ingetrokken toen de Japanse apologie werd ontvangen. Noord China tot aan de Gele rivier kwam in Japanse handen, evenals Shanghai. In december 1937 viel Nanking, waar de Japanse troepen overgingen tot het uitvoeren van massale wreedheden en moorden. Naar schatting werden 300.000 burgers afgeslacht!

Maar indien Japan had gerekend in enige maanden het pleit in China te beslissen moet het reeds in 1938 tot het inzicht zijn gekomen dat het zichzelf voor ongekende moeilijkheden had geplaatst. Het Chinese spreekwoord zegt: **wie een tijger bestijgt, kan ervaren, dat het niet gemakkelijk is weer ervan af te stijgen!** Zij bevochten het land - niet het volk - en het land was onmetelijk groot. Zo werd het China-conflict Japan tot een beklemmend probleem. Tevens braken ernstige vijandelijkheden uit in Mandsjoerije tussen Japan en Rusland aan de grenslijn waar de eerste tankslag in de historie werd uitgevochten. Japan leed ernstige nederlagen en moest tot de conclusie zijn gekomen dat met de Russen niet te spotten viel, en heeft zijn militaire lessen daaruit getrokken. Maar het heeft ook een omwenteling gegeven in het beleid, want er werd toen serieus gedacht samen te gaan met Duitsland en Italië.

1939-1940. Donkere wolken pakten zich samen. Weer wordt het Japanse politiek denken geschokt: Rusland en Duitsland sluiten een niet-aanvals verdrag op 23-8-1939. En op 1-9-1939 viel Duitsland Polen binnen en zo begon op 3-9-1939 met de oorlogsverklaring van Engeland en Frankrijk aan Duitsland de **2e wereldoorlog.** De Japanse militaire leiders zagen nu het voorbeeld en maakten zich politiek en militair klaar om naar het zuiden toe te slaan. Luitenant Generaal Hedeki Tojo werd Minister van Oorlog in juli 1940. Op 27-9-1940 sloot Japan met Duitsland en Italië een **militair bondgenootschap.** (De enige militaire leider die tegen dit bondgenootschap was, was Admiraal Isoroku Yamamoto - de "rengo kantai" - de opperbevelhebber van de Japanse vloot.) In oktober 1940 kreeg de Japanse regering van de Vichy-regering de vrijheid verschillende vliegvelden in **Frans-Indo-China** te bezetten. De Amerikanen reageerden zeer heftig en stelden een embargo in m.b.t. strategische goederen (o.a. olie en vliegtuigbenzine).

(wordt vervolgd)

ONZE MENTALITEIT EN DE HUNNE

Een vriendelijke lezeres zond ons - helaas te laat voor het Kerstnummer - een knipsel uit "De Limburger" van 18 nov., waarin wordt melding gemaakt van het ons tot dusver geheel onbekende feit, dat ongeveer 100 Japanse 65+ers een bezoek aan ons land hebben gebracht.

Zij maakten een rondreis door Europa. Zoals dat goede - en kwade - Japanners betaamt, hadden zij een verheven doel voor ogen: "kennis te maken met de cultuur en de mentaliteit" in voor hen verre en vreemde landen. Onze lezeres plaatst drie vraagtekens achter het woord mentaliteit. Wat zou zij daarmee wel bedoelen?!

De Japanse bejaarden (de mannen juist op de leeftijd om ons in Indië te hebben doen kennismaken met de Japanse mentaliteit, om geen kwaad te spreken van de Japanse cultuur), bezochten in een "ongedwongen sfeer" een bejaardentehuis in Thorn.

De vreugde steeg blijkbaar ten top toen na het zingen van de volksliederen enige der gasten "strijdliederen" (sic) ten gehore brachten. Nu, voor ons had dat echt niet gehoefd, maar hun auditorium bestond dan ook uit Nederlanders, die van Indië toeten noch blazen weten.

De groep bezocht daarna Hoensbroek maakte kennis met St. Nicolaas (die hen niet in de zak stopte) logeerde vervolgens in Maastricht en vertrok toen weer om hun studiezin elders te voeden.

Wij zijn er een warm voorstander van, dat er eindelijk een eind komt aan het koesteren van oud zeer, hoe diep dat ook in het bestaan van velen onzer heeft ingegrepen. Maar op de een of andere manier ligt ons het zingen van Japanse strijdliederen op Nederlandse bodem toch niet zo......

Maar misschien ligt dat aan onze mentaliteit en ervaringen. JHR.

THAILAND - MALEISIË - SINGAPORE

INDONESIË

Het tot de verbeelding sprekende mysterieuze en kleurrijke Verre Oosten; drijvende markten, krokodillenboerderijen, pagodes, Barongdansen op Bali, de Kraton te Yogjakarta, de Puncak pas, een uitbundige flora en fauna, en de vriendelijke en gastvrije Oosterse volkeren.

U kunt het allemaal ervaren op elk van de tours die de S.I.S.C.A. voor het jaar 1977 heeft georganiseerd. Ook voor uitsluitend retourreizen naar Indonesië kunt U nergens goedkoper terecht. Een kleurrijke folder zenden wij U op aanvraag gaarne toe.

THAILAND - MALEISIË - SINGAPORE tour. (32 dagen) . . . . *f* 3.209,—

BANGKOK - JAVA - BALI tour . . . . *f* 2.362,—

(Incl. doorreis naar Indonesië, excl. Java, Bali tour.)

13 DAAGSE TOUR DOOR THAILAND . . . . *f* 2.189,—

RETOURVLUCHTEN NAAR INDONESIË . . . . *f* 1.675,—

(Elke Woensdag en Zondag. Vertrek vliegtuig vanaf Schiphol.)

Er is nog een tour door Thailand, Maleisië en Singapore met doorreis naar Indonesië in voorbereiding waarover U nu reeds telefonisch inlichtingen kunt inwinnen bij de

Stichting Indisch Sociaal Culturele Associatie

Postbus 349 - Nijmegen. Telefoon 03410 - 1 29 79 of 080 - 55 10 78.

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Te koop aangeb.: Tropisch Nederland, jg. 1928 (18 st.); jg. 1929 (26 st.); jg. 1930 (26 st.); jg. 1931 (24 st.); jg. 1932 (7 st.) Ned. Indië, oud en nieuw: jg. 1916 (8 st.); jg. 1917 (10 st.); jg. 1918 (11 st.). Te bevragen bij Tong Tong.

Voor bej. hr. alleen bij Ind. gezin kl. slaapkamer (kabinet), 1e et. m. voll. kost, tevens gebr. van douche. Tel. 070 - 65 40 29.

Ned. jongeman, 31 jr. zkt. corr. m. Indon. meisje. Vriendsch. en hartelijkh. v. mij belangr. gegeven. Welke charm. droomster uit Gordel v. smaragd schr. eens een leuke br.? M. Bakx, J. F Kennedystr. 15, Steenbergen. N.Br.

Te koop: 2 chinese kleedjes 58 x 58 cm., rood m. gouddraad en spiegeltjes. Tel. 08370 - 1 30 60.

T.k. gevr. door verzamelaar goed onderh. postzegelverz. Bij voorkeur v. Nederland en o.g. Ook oude brieven. Br. onder nr. 2739 of tel. 02154-1 25 56.

Jonge vr., 39 jr. zkt. kennism. m. Ind. man. Br. met foto o. nr. 2740.

Ter. overn. en adressen gevr.: waar en van wie wij Wajang-poppen kunnen kopen. Fam. J. Makkinje- van Krimpen, Verzetslaan 132, Doetinchem. Gld.

ZWITSERLAND. Gezocht v. Ind. Restaurant een dame als kookster. Ned. gespr., goed salaris. Geregelde vrije tijd. Br. o. nr. 2737.

KOUDE EN MIST ZIJN ER WEER. Nu thuis Ind. eten op ma/wo/vr. Bel 65 40 29 één dag v. tevoren. *f* 17,50 p.p. per rantang, *f* 25,— 2-pers. rntg. 65+ spec. tarief: *f* 16,— p.p.p. rntg., *f* 22,50 2-pers. rntg.

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:
- Opsporing of informatie over personen.
- Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.
- Inlichtingen over diverse onderwerpen.
- Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.
- Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

Fam THÉ, destijds beheerder "de Friesche Terp"
Pasar Minggoe, nabij Djakarta.
Uw adres wordt gezocht door Fam G. Bras, St. Nicolaaslaan 4, Odijk 2760. Tel. 03405 - 3073.

Wie kan mij de verblijfplaats opgeven van Bennie Kofiar afkomstig van Biak, vermoedelijk kampong Mokmer. Bennie kwam in augustus 1962 in Holland aan. Inl. aan F. E. Follin, Ruyschstr. 107-II, Amsterdam of tel. 020 - 94 06 49.

Opsporing verzocht naar de weduwe of kinderen van Adolf Ruzette, employé bij Wellenstein, Krause te Semarang omstr. 1920/1930. Brieven aan G. J. Brugman, 2e Helmerstr. 5", Amsterdam.

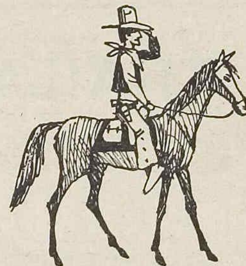
Soeltje Ganda Sulimah, Mochtar, O. Sumantri, Suherman zien uit naar contact met en groeten medewerksters en collega's ex.-Inst. Pasteur: dir. dr. Henneman, Meijer Smith; Toorop, Wielinga, van der Meulen, Steijn, Mager, Boers, Carp, Mulder, de Herd, Berkhout en alle lieve anderen: 'n goed 1977.

Reünie van technische- en ambachtscholen Indonesië.

Op veler verzoek is onze volgende reünie vastgesteld op 7 mei 1977 te houden in het Beatrix gebouw van de Jaarbeurs te Utrecht van 15-24 uur. Alle oud leraren en -leerlingen worden - met echtgenote - uitgenodigd dit feest mee te vieren en daardoor te doen slagen. Wij hopen, dat evenals de laatste keer in 1975 ook nu de belangstelling enorm zal zijn. Stort nu meteen of zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk 31 januari 1977: *f* 32,50 per persoon inclusief de gezamenlijke Ind. maaltijd of *f* 20,— per persoon zonder maaltijd op de Alg Bank Ned. postgiro 709, Slinge 425, Rotterdam, t.g.v. B. Schallig rekening reünie no. 50.27.57.876, Ellemare 52, Rotterdam. Vrienden en kennissen zijn eveneens welkom. Nadere inlichtingen bij B. Schallig, tel. 010 - 80 39 86.

INDO BLIJFT OOK IN AMERIKA ZICHZELF

door RITA SCHENKHUIZEN

Als je als Indo geboren bent, komt er nooit een eind aan de gloedvolle verhalen over avonturen, zo typisch "Indoos", dat ieder van ons ze herkent en ze in **eenheid en enthousiasme beleeft.**
Dit opstelletje is een reactie op de bescheiden brief van plantersvrouw, Mevr. Marsman-v. Deventer (TT van 1 oktober) om meer copy van eenvoudige of geleerde Indo's in hun steeds voortdurend avontuur. Daarvoor staat ze graag haar plaatsje af in de kleine Tong-Tong, die uiteindelijk niet alles kan plaatsen, omdat er ruimte nodig is voor betere en interessantere verhalen.

Ik heb ook enkele verhalen voor Tong Tong geschreven; sommige werden geplaatst, de meesten niet, maar "dat mag de buik niet rimpelen" zeggen mijn kinderen. Het was voor mij een diep genoegen mijn herinneringen te schrijven; herinneringen aan dat geliefde land Indonesia, waar ik geboren ben, op school ben gegaan, getrouwd etc., etc. Het zijn levende kleinodiën voor mij, als ik ze aan 't papier heb toevertrouwd. Inderdaad zijn ze misschien "muf" voor een ander, of "und schön dagewesen", maar ik weet, dat de redactie van T.T. mijn geesteskinderen niet zonder meer opzij gooit. Dan al hebben ze hun raison d'être gehad.
En natuurlijk, lieve plantersvrouw (ik ben een plantersdocher) gebeurt met Indo's overal ter wereld, altijd wel iets, dat de moeite waard is, om wereldkundig te maken in T.T. Zodoende 't zoeklicht richtende op al ons Indo's.
Ik ben een Indo pur sang met alle speciale gevoelens van dien, gevoelens, die ik soms moeilijk kan uiteen zetten, omdat woorden daarom absoluut te kort schieten.
Van Indonesia via vijf jaar in Holland, ben ik in Amerika terecht gekomen. Eerst in Pasadena, waar we in 1963 onder leiding van Tong-Tong-Tjalie, de Soos oprichtten. Ik was de eerste secretaresse van de soos, nu overgenomen door mijn schoonzoon, Totok, die geheel Indo geworden is. Sindsdien hebben onze Young adult en onze bibit zich ontwikkeld tot 't recreëren van de speciale Indo-kunst - de Stambul, oftewel de Indo-opera of operette of musical, allemaal natuurlijk in bescheiden mate, maar af en goed. Dit is geen chauvinisme, maar de waarheid.
We ontdekten onder onze Amerikaanse Soos-Indo's allerlei talenten, die we samen hebben gebundeld tot 't scheppen van eigen vindingen.
Zo hebben we onder ons iemand, die de decors maakt; een ander, die de muziek op tape brengt en zorgt voor de juiste timing van 't invallen of uitvallen van de muziek tijdens onze uitvoeringen. Verder hebben we een costumière, die snel en perfect en vooral goedkoop de benodigde kleren voor 't toneelstuk maakt.
We hebben onze eigen dansers en danseressen, die vol gratie Indonesische dansen, dan wel modern ballet kunnen uitvoeren. We hebben een groot aantal vrijwilligers, die papieren bloemen maken en de zaal helpen aankleden tot een artistiek, althans vrolijk geheel of op een zeer speciale wijze voor de Luau avond. Niet te vergeefs, de welgetrainde amateurs, die in zeer korte tijd de Stamboel-uitvoering onder de knie hebben, om ons een zeer genoeglijke, of mooie avond te bezorgen. En met gepaste trots mag ik zeggen, dat dit alles staat onder de kundige leiding van mijn zoon, Guido Schenkhuizen, die een zeer drukke werkkring heeft, maar vol ijver en toewijding zijn vrije tijd geeft als regisseur van de toneelstukken, 't arrangeren van de muziek, 't zelf maken van het libretto, van advies dienende, betreffende de zaal-versiering, etc. etc. En dit gaat 't hele jaar zo door, telkens met iets nieuws; er is geen eind aan de creativiteit van onze Soos Indo's in Amerika. We geven haast geen respijt, we zien elkaar daardoor erg veel en zijn dientengevolge één grote gezellige familie geworden, waar harde woorden in grote debatten kunnen vallen, maar waarna we weer gewoon even grote vrienden zijn en de lange tenen weer heel zijn geworden.
Dit alles, lieve plantersvrouw, maakt ons zeer speciale Indo's. Ik kan 't niet nalaten, daarop terug te komen, omdat andere Indo's, waar ook ter wereld, een voorbeeld kunnen nemen aan de medewerkers van de Soos, waar de herinnering aan ons geliefd Indonesia en 't goede, dat ze ons in onze karakters meegaf, levendig wordt gehouden. Het Leitmotiv in alle onze toneelstukken is dan ook steeds onze liefde voor ons geboorteland, uitgedrukt door middel van onze eigen taal: 't petjoh.
We hebben een eigen Clubblad, dat "de Indo" heet, en iedereen kan daarin schrijven. Geen politiek en geen godsdienst. We zijn hevig trots op ons magazine, dat maandelijks uitkomt.
Maar dat is niet alles, wat we doen. Op Soosdagen, niet gewijd aan toneel, zitten we bij elkaar te dongeng over alles en nog wat; hebben een lezing of filmverslag, een sportdag op veld of bos. En famille gaan we uit kamperen; in dit land (California), dat ons in vele opzichten doet denken aan ons geliefd Indonesia, zijn ettelijke kampeerplaatsen onder de blauwe hemel en warme zon, op bloeiende, groene weiden, waar herten ronddartelen, onder hoge reuzebomen (Sequoia), die zalig dennig ruiken, en bovenal de kali's, vol grijze stenen, precies als onze kali's in 't land van de padi.
Een genot door 't tentengaas de laaghangende sterren te bekijken, die vrolijk tegen je knipogen en de kruidige dennengeur op te snuiven, terwijl in de verte, op veilige afstand de coyoten huilen, of 's avonds om 't kampvuur sterke verhalen vertellen, of verwoed pentjollen, warme chocolade drinkend met een scheut whiskey er in (ik kan U dat aanbevelen). Het is namelijk erg koud in de Sierra 's avond.
En 't eenvoudige eten van soep met 'n tjeplok en sambel, 'n gebakken vers gevangen trout (forel), smaakt als een godenmaal. Andere Indo's gaan hele dagen uit vissen, zo maar aan de beach, of op zee in grote boten. Maar bezig zijn we, de Indo-traditie omzettende, van rijst met sambel en lodeh en met de hand eten uit de tjobèh.
En onze kinderen trouwen met blonde meisjes, die dol zijn op onze kittige bruintjes en zij worden naar ons toe geassimileerd en eten sambel trassi en nasi rames en gado gado. Ze komen op onze uitvoeringen, snappen niets van onze dialogen, maar weten, dat in de pauze lumpia's en dawet te krijgen zijn en voelen zich senang en één met 't volk van hun echtgenoten.
Wij ouderen geven Indo-tradities door, verhalen hun over onze Indische ervaringen en houden hun belangstelling levendig voor 't land van onze herkomst. En hebben vriendschapsbanden met de Indonesische club hier en de Nederlandse club, samen weer een gedeelte van de bevolking uitmakend van Indonesia.
Bij ons ouderen leven de herinneringen, die we vol liefde doorgeven aan hen, die er niet geboren zijn, maar zich toch Indo voelen, vanwege hun Indo-ouders.
En deze brengen onze herinneringen, gedachten en gevoelens ten tonele op de planken in dictee, zang of dans, bewijzende, dat 't bloed stroomt, waar 't niet gaan kan en dat, wat Indonesia ons gaf, alleen door Indo's tot uitdrukking gebracht kan worden en daarom van ons een zeer speciaal volkje maakt.
Een lang verhaal geworden, maar dit geschreven op het moment, dat ik Uw oproep las, Plantersvrouw, in T.T. van 1 oktober 1976. Zo vol ben ik van

(lees verder volgende pagina, onderaan)

Pasardagen 1977

Wa = Wagé; Kli = Kliwon; Le = Legi; Pa = Pahing; Pon = Pon.

JANUARI

Z		2 pa	9 wa	16 le	23 pon	30 kli
M		3 pon	10 kli	17 pa	24 wa	31 le
D		4 wa	11 le	18 pon	25 kli	
W		5 kli	12 pa	19 wa	26 le	
D		6 le	13 pon	20 kli	27 pa	
V		7 pa	14 wa	21 le	28 pon	
Z	1 le	8 pon	15 kli	22 pa	29 wa	

FEBRUARI

Z		6 pa	13 wa	20 le	27 pon
M		7 pon	14 kli	21 pa	28 wa
D	1 pa	8 wa	15 le	22 pon	
W	2 pon	9 kli	16 pa	23 wa	
D	3 wa	10 le	17 pon	24 kli	
V	4 kli	11 pa	18 wa	25 le	
Z	5 le	12 pon	19 kli	26 pa	

MAART

Z		6 kli	13 pa	20 wa	27 le
M		7 le	14 pon	21 kli	28 pa
D	1 kli	8 pa	15 wa	22 le	29 pon
W	2 le	9 pon	16 kli	23 pa	30 wa
D	3 pa	10 wa	17 le	24 pon	31 kli
V	4 pon	11 kli	18 pa	25 wa	
Z	5 wa	12 le	19 pon	26 kli	

APRIL

Z		3 pon	10 kli	17 pa	24 wa
M		4 wa	11 le	18 pon	25 kli
D		5 kli	12 pa	19 wa	26 le
W		6 le	13 pon	20 kli	27 pa
D		7 pa	14 wa	21 le	28 pon
V	1 le	8 pon	15 kli	22 pa	29 wa
Z	2 pa	9 wa	16 le	23 pon	30 kli

MEI

Z	1 le	8 pon	15 kli	22 pa	29 wa
M	2 pa	9 wa	16 le	23 pon	30 kli
D	3 pon	10 kli	17 pa	24 wa	31 le
W	4 wa	11 le	18 pon	25 kli	
D	5 kli	12 pa	19 wa	26 le	
V	6 le	13 pon	20 kli	27 pa	
Z	7 pa	14 wa	21 le	28 pon	

JUNI

Z		5 le	12 pon	19 kli	26 pa
M		6 pa	13 wa	20 le	27 pon
D		7 pon	14 kli	21 pa	28 wa
W	1 pa	8 wa	15 le	22 pon	29 kli
D	2 pon	9 kli	16 pa	23 wa	30 le
V	3 wa	10 le	17 pon	24 kli	
Z	4 kli	11 pa	18 wa	25 le	

JULI

Z		3 wa	10 le	17 pon	24 kli	31 pa
M		4 kli	11 pa	18 wa	25 le	
D		5 le	12 pon	19 kli	26 pa	
W		6 pa	13 wa	20 le	27 pon	
D		7 pon	14 kli	21 pa	28 wa	
V	1 pa	8 wa	15 le	22 pon	29 kli	
Z	2 pon	9 kli	16 pa	23 wa	30 le	

AUGUSTUS

Z		7 wa	14 le	21 pon	28 kli
M	1 pon	8 kli	15 pa	22 wa	29 le
D	2 wa	9 le	16 pon	23 kli	30 pa
W	3 kli	10 pa	17 wa	24 le	31 pon
D	4 le	11 pon	18 kli	25 pa	
V	5 pa	12 wa	19 le	26 pon	
Z	6 pon	13 kli	20 pa	27 wa	

SEPTEMBER

Z		4 pa	11 wa	18 le	25 pon
M		5 pon	12 kli	19 pa	26 wa
D		6 wa	13 le	20 pon	27 kli
W		7 kli	14 pa	21 wa	28 le
D	1 wa	8 le	15 pon	22 kli	29 pa
V	2 kli	9 pa	16 wa	23 le	30 pon
Z	3 le	10 pon	17 kli	24 pa	

OKTOBER

Z		2 kli	9 pa	16 wa	23 le	30 pon
M		3 le	10 pon	17 kli	24 pa	31 wa
D		4 pa	11 wa	18 le	25 pon	
W		5 pon	12 kli	19 pa	26 wa	
D		6 wa	13 le	20 pon	27 kli	
V		7 kli	14 pa	21 wa	28 le	
Z	1 wa	8 le	15 pon	22 kli	29 pa	

NOVEMBER

Z		6 kli	13 pa	20 wa	27 le
M		7 le	14 pon	21 kli	28 pa
D	1 kli	8 pa	15 wa	22 le	29 pon
W	2 le	9 pon	16 kli	23 pa	30 wa
D	3 pa	10 wa	17 le	24 pon	
V	4 pon	11 kli	18 pa	25 wa	
Z	5 wa	12 le	19 pon	26 Kli	

DECEMBER

Z		4 pon	11 kli	18 pa	25 wa
M		5 wa	12 le	19 pon	26 kli
D		6 kli	13 pa	20 wa	27 le
W		7 le	14 pon	21 kli	28 pa
D	1 kli	8 pa	15 wa	22 le	29 pon
V	2 le	9 pon	16 kli	23 pa	30 wa
Z	3 pa	10 wa	17 le	24 pon	31 kli

(Vervolg: "Indo in Amerika")

Indo-geest en enthousiasme. Ik ben 69 jaar jong - Indo's blijven jong, omdat we iets hebben, wat niemand heeft - Indonesia. Zoals Tjalie altijd heeft gezegd - langzaam aan sterft de Indo uit en waaiert weg in andere volkeren, waar ook ter wereld, maar ikzelf ben overtuigd, dat de magie van Indonesia zo verankerd in ons bloed, onverwoestbaar door blijft werken tot ver in onze kindskinderen en nog verder. En eens komt de dag, dat na 100 jaren een toeroenan van mij van heel ver weg zich in Indonesia geplaatst ziet en alles herkent, erkent en zich seneng voelt, om daar een nieuwe bevolking van rasechte Indo's te stichten - en de cirkel begint opnieuw in andere en betere vormen, maar altijd typisch Indoos. Indo's aller landen,

Ik groet U,

California U.S.A.

NAGEKOMEN NIEUWJAARSWENSEN

Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door de Heer en Mevrouw A. O. Hitipeuw-Staneke, de Kei 92, Leeuwarden.

Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. Klavert-Giezenberg, Leon v. Heilstraat 18, Breda.

Alle familieleden, vrienden en kennissen, Voorspoedig Nieuwjaar toegewenst door F. Poortman en echtgenote, Heuvelbrink 51, Breda.

Medewerkers en leden van Tong Tong, allen Happy New Year toegewenst door Mej. T. C. de Serière, Saturnusstraat 243, Spijkenisse.

KERST, CHANGI, SINGAPORE

Nevenstaand artikel had oorspronkelijk in het Kerstnummer geplaatst zullen worden, hetgeen wegens plaatsgebrek niet mogelijk was. Terwille van de sfeer van het verhaal willen wij het toch de lezers niet onthouden, zodat wij het alsnog plaatsen. - Red.

Mijn eerste Kerst na Japanse krijgsgevangenschap was in Changi, ± 15 km vanuit Singapore. Wij lagen in tenten in de tuin van een landhuis, vlak aan zee. Ik was toen als hulpkok werkzaam voor de ziekenzaal en de A.A.T.
Met twee kampvrienden en een paar K.L.-jongens, die daar tijdelijk gedetacheerd waren vanuit Sja, bij Kuala Lumpur, hadden wij afgesproken er een feestje van te maken. Er werd een potje gevormd en ieder zou zijn best doen wat te versieren. De makanan kwam op mijn rekening, eventueel door hen bijgestaan.

Achter mijn tent lag een ruïne van een groot huis met nog een heel goede stenen vloer. Een paar brokkelige muren stonden nog overeind; het geheel gedeeltelijk overschaduwd door een flink uit de kluiten gewassen Japanse kers. Dit werd schoongeveegd, van onkruid ontdaan en rijkelijk geschrobd. Voor de verlichting zorgde één der KL-ers, die tapte met een snoer doodgewoon van het hoofdgebouw af. Als verrassing had hij een snoer met gekleurde lampen in de boom gehangen. Ergens gevonden, bilingnja!

Tafel en stoelen werden hier en daar te leen gevraagd; dat ging nogal vlot door medewerking van Amin Refat. Hij was verbannen uit Mesir (Egypte), woonde nevenaan en toen hij eenmaal hoorde waar het voor was, kregen wij bestek, glazen, borden en schotels erbij. Mijn vriend Evert, bakker in Changi-jail, zorgde voor krentebrood en twee taarten belazer. Mag weten, hoe hij dat, bij gemis aan het hoognodige nog voor elkaar kon boksen, en het was nog prima ook. De nodige dranken kregen wij door Engelse en Brits-Indische relaties tegen redelijke prijzen. Sigaretten en blikken vol rations hadden wij volop en erg gevarieerd. Rijst was toen nog gerantsoeneerd en op de bon, uitsluitend voor Oosterlingen. De Engelsen waren daar heel streng op en wee je gebeente, als ze er achter kwamen, dat je wat had.

Door een relatie van een relatie, via zwarte praktijken kregen wij nog een behoorlijke portie in ons bezit. Vraag niet hoeveel dat gekost heeft: ettelijke blikjes sigaretten en goede dollars. Vlees kwam van de keuken. Wij hadden volop en de meeste jongens waren die dagen toch niet thuis. Eten koken had eigenlijk geen zin, je zat maar met het voedsel opgescheept, wat doodzonde was, Zij, die weggingen, gaf ik de porties in natura mee; de meesten kwamen het niet eens ophalen, en wij hadden, jammer genoeg, geen ijskast.

Kip was ook een probleem; met veel moeite kregen wij nog twee armetierige beestjes.

Nou, die Tjek heeft ons geschoren zonder zeep, lagi zijn gilette hartstikke stomp en de dompet (portemonnaie) huilde, waar je naar van werd. Groenten, veel in gedroogde vorm of uit blik. Fruit was er volop, vers en uit blik, vis en bumbu kregen wij uit de kampong. Ook hier was Amin weer

de reddende engel en bemiddelaar. Alleen blatjan (trassi) vond hij een gruwel. Hoe kun je dat als beschaafd mens en blanke gebruiken, did' not understand, you like jungle people. Zowat de hele dag heb ik de omgeving af moeten stropen, om wat verse wilde groenten. Onze buit bestond uit: ketella pohon (maniok), de bladtoppen daarvan, kates gantung-bloesem met wat jonge vruchten en jong blad en dat was alles. Geholpen door een paar anaks en een tambi voor de vuren, een hele tijd staan snierken in Gods vrije natuur, resultaat was verrassend. Moeder Amin nam de vis en het vlees voor haar rekening; de vis, tjolo-tjolo heeft ze fantastisch gepèpès. Van het rund- en schapevlees heeft ze saté en sjieskebab bereid. Heb nog moeite gedaan om wat bloemen machtig te worden; djempol lui, had je moeten zien. In geïmproviseerde vazen van blik met crêpepapier omwikkeld, heel sjiek hoor. Het schikken was niet volgens de Japanse school, eerder à la Picasso, labrakkan stijl, boleh peh, de combinatie een van Gogh waard. Wij hadden Mary Golds, sokka, vinka, tembelekkan, katesbloemen en graspluimen, tjoba, wat wil je meer.

's Middags al vroeg begonnen; wij waren toch vrij en wat let je. Eerst heerlijke sterke koffie met taart, djojobojo-ballen, wie kent ze niet? Heten ze geen klénjém. Dat spul in pisangblad gerold en gestoomd, naamnja lupa; een Surinamer noemt ze dokoen. Pisang goreng natuurlijk en ananas goreng en tjoklat van de rations vanzelf.

Onverwachts kwamen nog twee Javanen, die wij in Saigon al hadden leren kennen en met ons mee terug zijn gereisd uit het Wilhelminakamp, mampirren. Bawa oleh-oleh njang precies pas: te weten katjang goreng, katjang idjokoekjes en andere tjemal-tjemil (droge hapjes). Eén was nog zo attent, om een bosje rode rozen en sedep malam mee te nemen, sebab sahabat tjinta dengan bunga (omdat mijn vriend zo van bloemen houdt).

Echt een gemeleerd gezelschap en de conversatie djangan minta (vraag niet) bahasa tjampur aduk (Babylonische spraakverwarring) met pakai-vertalen van die of gene. Later, toen de lampen al op waren een dronk genomen: tijdens het eten keus genoeg en elk wat wils.

Kerstmenu bestond uit salade Egyptiën, soort kruising van gado-gado; kippesoep van tetelankip met macaroni en tomaten. Er was macaroni met bacon en kaas; rijst met twee soorten saté; gulai mutton; pepesan tjolo-tjolo, smoor- en opor ajam, tumis kembang kates met ati rempelo (hart en maag), sambal goreng van jonge papaja, bumbu rudjak, corned beef; atjar van bengkowang en jonge blimbing; kudangan van jonge katesblaren en maniokblad met zoute vis; pudding isterniet. Dessert een vruchtenvla van vers- en blikfruit, overgoten met rum en sterke koffie na. Amin Refat en familie kreeg een behoorlijke portie toegestuurd. Die bescheiden man wou niet aanzitten en daarbij had hij zelf bezoek en zijn koranschooltje. Nou, alles ging grif naar binnen, hoe kan het ook anders, als je alle dagen van brood en gedroogde aardappelen moest leven. Zelfs de KL-jongens deden de tafel eer aan; stonden er eerst wat onwennig tegenover, maar met een beetje voorlichting ging dat gesmeerd. Door het licht en de stemming aangetrokken, kwamen zelfs een paar doktoren met hun dames even kijken en meeproeven. Ook die kregen een grote portie mee, om het onder elkaar nog na te vieren. Na tafel heerlijk geen afwas, stapel maar op, wij zien het morgen wel.

Hebben nog heerlijk nageborreld en de wereld afgepraat, gesnoept en geluisterd naar het gratis concert van de natuur.

Voor de Hollandse jongens moest het wel een belevenis zijn geweest, zo in de openlucht, zo gastvrij en royaal.

Hoe laat het geworden is, weet ik niet meer, geen van allen waren wij een horloge rijk. De één na de ander verdween geruisloos, stilzwijgend; slaapplaats was er genoeg.

Eindresultaat een heel vreemde Kerst, maar een goede stemming, met vrede in je hart. Verschillende geloven en toch broeders; als in één adem hebben ze het allen boléh bilang djempol gevonden.

J. WEITES

KREKELTJE IN 'T GRAS

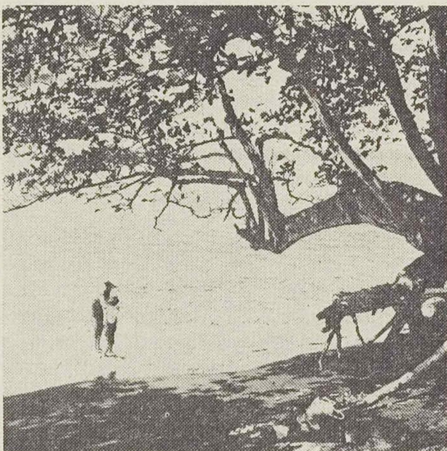
Toen ik op een mooie middag de tuin nog eens grondig afzocht op klein gereedschap dat misschien was blijven liggen, op lege bloempotjes en zaadbakken die voor de winter opgeruimd moesten worden, hoorde ik ineens een merkwaardig geluidje. Merkwaardig voor de tijd van 't jaar. Zo laat in september een krekeltje, ik vergiste me toch zeker?

Maar neen, daar was 't weer, heel bescheiden...... sjierrrr... sjierrrr......
"Hij droomt hardop", dacht ik vertederd.
We zién in Holland wel insecten, maar hóren ze nooit. In tegenstelling tot de tropen waar met 't invallen van de schemering een kakofonie losbarstte van klanken.
't Zagende gesnerp van tongèrets, oorverdovend geschetter van gangsirs, nog veel meer geluiden die ik niet kon thuis brengen; en daar doorheen, 't sonore geronk van krekels. Uit de nangkaboom kwam een monotoon, zeurderig... ng'koep... ng'koep... ng' koep... ng'koep... ng'koep... De angkoep nangka.
"Nah non, lekas...tjarie..." zei baboe dan. Ga gauw zoeken.
De angkoep, zei ze, was een wezen dat zich zeer zelden aan een mens laat zien. Maar wie dat geluk te beurt viel, kon verzekerd zijn van een fortuin dat hem/haar in de schoot geworpen zou worden.
En waarom niet ik? Waarom niet voor mij al dat geld? (Ik stelde me voor, in een flinke boengkoesan... wloem... zo maar uit de blote hemel.)
Dan zou vader toch nooit meer die vervelende lange reizen door de hele archipel hoeven te maken om voor 't gezin de kost te verdienen. Hij was adviseur bij een grote houtmaatschappij. En dikwijls maanden achtereen van huis.

Op mijn tenen sloop ik naar de boom om de stam, de takken af te zoeken. Zó omzichtig en krampachig, dat ik er pijn van kreeg in alle spieren. 't Kleine monster liet me tot heel dichtbij komen en dan zweeg 't zó abrupt, dat ook de andere insecten van hun stuk raakten en eveneens alle lawaai staakten. De echo galmde ná in mijn oren.

Maar niet zodra had ik de boom weer de rug toegekeerd, of 't gedrens begon van voor af aan.
Ik heb 't geheim nooit opgelost; en vanzelf ook nooit geprofiteerd van 't bijbehorend kapitaal.
Wij woonden op Meneng aan straat Bali, waar mijn ouders een klapperperceeltje hadden; tien kilometer noordelijk van een stadje met een aromatische naam: Banjoewangi. Geurend welriekend water wil dat zeggen.

Meneng, betekent "stilte". En 't was er stil, eenzaam en verlaten. Met alleen de vrolijke zang van vogels, haangekraai om 't huis en 't zachte loeien van de koeien op 't veld. Op 't strand sloegen de golven te pletter tegen de brede voet van een ketapangboom.
Tegen de avond werd 't drukker. Dan zetten de insecten in de bomen en op de tegal'ans hun koren in.
Totdat de nacht zich als een luchtige deken over 't land had uitgespreid, dan bleven alleen de krekels nog maar musiceren. Wat hield ik toen al van die geluiden die de landelijkheid zo accentueren. Ik nam ze allemaal mee, 's avonds als ik naar bed ging. Om ze weg te stoppen onder mijn hoofdkussen, bij de boekjes met moeilijke taallesjes, de tafels van één tot twintig die ik uit hoofd moest leren. De bruisende branding bracht me in slaap. Geen wonder dat ze in mijn geheugen gegrifd staan. Neen, niet die tafels; daar heb ik nooit veel aan gehad. Maar al die geluiden van de natuur. De liedjes van de vogels, die ik hier terug herken. De merels zingen de wijsjes van de djalah-kôtjie of katjer zoals hij ook wel heet; met kleine variantjes.

Een grote vriend uit mijn kinderjaren, de gehavende ketapang-boom aan 't strand van Meneng aan straat Bali.....

In de ligusterhaag nestelde een merelpaar. Terwijl zij 't grut koesterde en verwende, jubelde hij in 't topje van de lijsterbes 't hele voorjaar zijn rijkdom uit. Weer of géén weer.
De tortels hiér klagen al net zo hartbrekend als de poeters dáár. Zo beroéoérd...... zo beroéoérd......
In de Montana Rubens kraakte een winterkoninkje een vogelhuisje dat we daar voor meesjes hadden opgehangen. Hij zette er voor zijn gemalinnetje een kunstwerk in weg van mos en vezeltjes. Maar Hare Majesteit trok er 't fijne snaveltje voor op. Abah! Een huis in een huis! Zij wenste voor de koningskinderen een "schommelend wiegje in 't bloeiende hout". En haar wil was wet. Er kwam een wiegje in de vlierbessenstruik, met gordijntjes van oude kant. 't Eerste nest werd "tweede huis" dat hij de hele zomer dagelijks even kwam oppoetsen, ritselend en babbelend. Zijn klaterend lied, zijn bedrijvigheid doen denken aan de rondspattende priendjaks in onze patjar-tjina.
Ook bij bomen zie ik soms opvallende gelijkenissen. De mangga b.v. en de tamme kastanje; als ze in bloei staan lijken ze op elkaar als de ene waterdruppel op de andere. Op een boerenerf in de verte staat een grote boom. Een iep? Een beuk? Ik weet 't niet. Van een heleboel bomen hier ken ik nog altijd de namen niet. Bij deze slaan soms, in de stralen van de late middagzon, de vlammen uit naar alle kanten. Dan is 't een randoealas in volle glorie.
Lelietjes van dalen ruiken naar melati's, Paper white's naar koffiebloesem. U haalt meewarig de schouders op. "Ersatz", allemaal surrogaat. Ik houd mezelf een beetje voor de gek. Ja, net als mijn merel die in een kletskliedernat verenpak de zon laat schijnen in zijn hartje. Hij vaart er wèl bij en maakt dat 't bij mij ook helemaal warm wordt van binnen.
8 December zal 't 25 jaar geleden zijn dat ik aan boord stapte om Indonesië voor goed te verlaten. Neen, 26. 't Blijft "nog pas gisteren".
Ik zal 't nooit meer terug zien. Tenzij een filantroopje mij in staat stelt de trip te bekostigen. Misschien 't kreKeltje. Hoewel ik hem de lieve, lange hete zomer gehoord heb, heeft hij zich nooit aan mij vertoond.
Zoeken?
Neen, ik laat hem ongestoord dromen, zijn onschuldige krekeldroompje. De bergen waar ik me zo gelukkig gevoeld heb in ons werk, zal ik nu immers niet anders dan toeristisch kunnen benaderen. En dát zal pijn doen... Ik blijf hier, in de warme intimiteit van mijn huis, de fijne beslotenheid van de tuin met zijn bomen, zijn bloemen en zijn vogels.
En ik noem de meesjes glatiks.
De gele forsythia's in 't vroege voorjaar laat ik ruiken naar rinsige assembloempjes van langs Daendel's Grote Postweg.

PLANTERSVROUW

Tongèret	=	**cicade**
gangsir	=	**reuzen-krekel**
boengkoesan	=	**bundel, buidel**
ketapang	=	**Ficus lyrata**
tegal'ans	=	**velden, akkers**

De Oosthoek (IX)

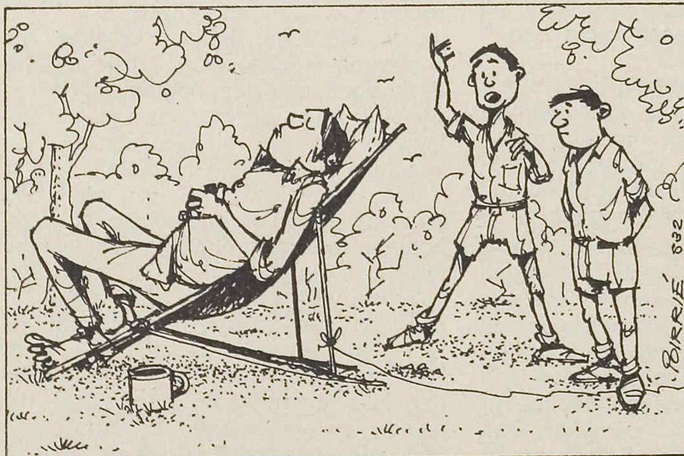
s.f. "Tanggarang"

Deze, dichtbij Bondowoso liggende en bij de combinatie Pradjakan-Tanggarang (Cultuurbank Mij. te Soerabaja, hoofddirectie te Amsterdam) behorende suikerfabriek, heb ik in deze Oosthoek-serie reeds eerder genoemd. Hier hebben wij ook enkele jaren gewoond (1936-1939).
Tanggarang was sinds het begin van de crisisjaren buiten dienst gesteld uit oogpunt van organisatie. Daarna werden alleen nog de dienstwoningen van Tanggarang bewoond door tuin-employé's van Pradjekan, die in de buitenafdelingen werkzaam waren. De drie jaren, die wij er gewoond hebben, zijn over het algemeen plezierig geweest.
De tuin om ons Tanggarangse huis wist mijn Moeder, die een begaafde tuinierster (zij had de land- en tuinbouwschool te Rijswijk doorlopen) was, in een waar Paradijs te herscheppen met allerlei bloemen en planten. Aan het begin van de oprijlaan stond een flamboyant, waarvan de kruin eenmaal per jaar in vuur en vlam werd gezet door de fel-oranje bloesem. Magnifiek!
Behalve bloemen en planten, werden er in de tuin ook eigen groenten geteeld, zoals sawie, tuinboontjes (boontjes zei onze kebon altijd), djagoeng (o.a. voor de sajoer menir, weet U nog wel?) en kangkong.
Het achterste gedeelte van de tuin was, uiteraard met ouderlijke toestemming, door mij geconfisceerd om er een dierenkerkhof aan te leggen. Wij hadden nl. nogal veel katten en honden. Vooral onze katten kregen vaak jongen, waarvan telkens enkele uit het nest niet levensvatbaar bleken te zijn. Ook gebeurde het nogal eens, dat een van de katten een kadal (voor niet- ingewijden: hagedis) te pakken kreeg en deze helemaal opvrat. Maar de kadalstaart bleek een stof te bevatten, welke voor een kat een langzaam werkend en dodelijk gif was. Had zo'n kat dit gif eenmaal binnen gekregen, dan was het dier reddeloos verloren. Dokter Koesoeno, onze onvolprezen dierenarts, deed voor zo'n diertje wat hij kon, maar uiteindelijk stierf het. Het werd dan door mij op het dierenkerkhof bijgezet.
Op ons achtererf stond een grote volière met parkieten en glatiks, maar ik heb reeds eerder gezegd (zie mijn Oosthoekaflevering over Djember) dat ik iets heb tegen het opsluiten van dieren.
Onze buren waren de familie Meerbeek en de heer Stormgard, door ons "ouwe ijsmuts" gedoopt, omdat hij ook daadwerkelijk met zo'n, voor de tropen, zeer ongebruikelijk hoofddeksel op liep. Dan woonden er ook de heer van Assendorp (enkele jaren geleden in Uruguay overleden) en de heer Meyes, de machinist, die het toezicht had op de electrische centrale en de nog aanwezige railbanen. Van de heer Meyes weet ik nog goed, dat hij tegen mijn Vader iedere morgen weer zei: "Goeie morgen, buurman! Lekker bruin!" Wat hij met die laatste opmerking precies bedoelde, is ons geen van allen duidelijk geworden.
Tijdens ons verblijf te Tanggarang maakte ik daar mijn eerste aardbeving mee. Deze kwam in 't holst van de nacht, hetgeen het dreigende karakter van zo'n natuurgebeuren nog eens extra benadrukte. Ik werd toen wakker met een gevoel van naderend onheil. Buiten was het doodstil. Zelfs de krekels en de nachtvogels zwegen. Toen hoorde ik een uit de verte aanzwellend gedonder en gedaver en de aarde begon vervaarlijk te golven en te zwaaien. Ik zette het natuurlijk op een gillen, waardoor ook mijn ouders wakker werden, die wonderlijk genoeg tot op het laatst waren blijven slapen. Deze aardbeving duurde ongeveer een minuut, maar het behoeft geen betoog, dat er door de doorgestane angst en schrik de rest van die nacht van slapen niet veel meer kwam! Dit gebeurde in een periode, dat over heel Java aardschokken werden gesignaleerd.

Verleden jaar zag ik de film "Earthquake", waarin de stad Los Angeles door een reeks aardschokken en een vloedgolf, veroorzaakt door het scheuren van een stuwdamwand nagenoeg geheel verwoest werd. Deze aardschokken werden natuurgetrouw nagebootst met behulp van het z.g. sensurround systeem en opnieuw onderging ik bij het zien van die film de dodelijke dreiging, die van het natuurgeweld uitgaat. Moge God verhoeden, dat L.A. in werkelijkheid nogeens op zo'n manier vernietigd wordt! Maar de mogelijkheid hiertoe is verre van denkbeeldig, omdat de hele Californische kust in een aardbevingsgevoelig gebied ligt. Oorzaak hiervan is de z.g. St. Andreasbreuk, welke loopt van het Noorden van Californië tot aan Baja California (Mexico). Reeds op 9 en 10 februari 1971 werd L.A. geteisterd door een reeks van z.g. "minor earthquakes", waarvan het epicentrum in San Fernando Valley lag.
Een Amerikaanse vriend van mij zei me eens: "The next one is supposed to be a very bad one, a major earthquake."
Maar goed, dit even terzijde. Ook Indonesië ligt in een aardbevingsgevoelig gebied, hetgeen dit jaar op het eiland Bali is gebleken. Maar net als in Californië en andere aardbevingsgebieden leert men met dit soort kwade mogelijkheden leven en men hoopt er dan in ergste geval het beste van.
Zo, dat waren zo'n beetje de dingen, die ik me uit de Tanggarangse periode herinner. Weer zo'n stukje "sweet memory".
Ook hier vraag ik me dikwijls af, hoe het daar vandaag de dag is. Volgens zeggen is alles nog in de oude toestand. Als al die oude Indische huizen eens vertellen konden. Wat zou dat een schat aan gegevens opleveren voor het schrijven van talloze boeken!

A. POUTSMA

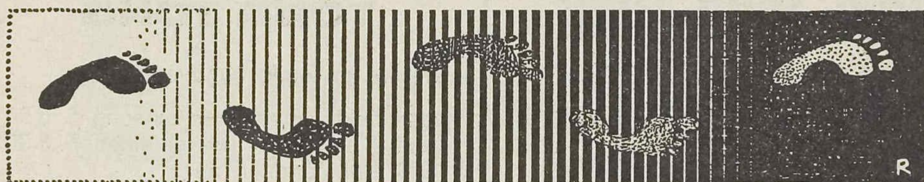
POIRRIÉ

"En als tekukurnja hij wil van die gabah eten, je trèk....."

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

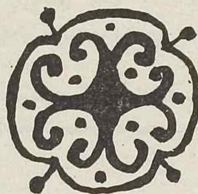
" Hallucinatie of werkelijkheid ? "

Met dit verhaal krijg ik van de toehoorders steeds het zelfde commentaar zoals: "hallucinaties", "fantasie" of gewoon "omong kosong".
Maar hoe een ander er ook over mag denken, voor mij is en blijft het werkelijkheid.
Het gebeurde in kampong Padjangei aan de Kahayan rivier waar mijn vader tijdelijk belast werd met het inspecteren van bevolkings rubberaanplantingen. Ik ben helaas niet meer in staat te herinneren hoe lang wij er verbleven, maar voor mij als sinjo van 10 jaar was het lang genoeg om elk hoekje en gaatje van kampong Padjangei op mijn duimpje te kennen.

Achter de kampong, zo'n 300 meter het bos in was een soort pasanggrahan die lange tijd niet meer werd gebruikt. Gezien mijn sterke drang naar avontuur ben ik er natuurlijk ook een kijkje gaan nemen. Binnen was het half duister, vol spinnenrag en aan de hanenbalk hingen enkele vleermuizen. Er ontbrak een deur zodat het nooit afgesloten kon worden. Verder was er niets dat mijn bijzondere aandacht trok dan alleen een gong die aan een houten stellage hing, wat dus vreemd is, aangezien een gong voor een Dayak een kostbaar bezit is. Een knuppel hing naast de gong eveneens aan de houten stellage. Een gong was in mijn jeugd niets bijzonders, maar deze gong had mijn speciale aandacht vanwege de bewering dat bovengenoemde gong op bepaalde tijden zelf geluid zou kunnen voortbrengen.

Mijn kinderlijke nieuwsgierigheid dreef mij vaak naar de vervallen pasanggrahan om nauwlettend de gong gade te slaan. Doch zonder resultaat, hetgeen mij bijzonder teleurstelde.
Onze djurumudie suggereerde mij er een avond te blijven waken, hetgeen mijn moeder een minder prettig idee vond maar aangemoedigd door mijn vader waagde ik deze onderneming. Op een tikar en een bantal lag ik op de grond van de pasanggrahan, om de gong nauwlettend in de gaten te houden.

Het werd laat in de avond, maar nog steeds gebeurde er niets.
Plotseling werd ik met schrik wakker, mij afvragend wat de oorzaak zou kunnen zijn van het zo abrupte einde van mijn nachtrust. "De gong" flitste het door mijn gedachten, maar de gong hing nog rustig op z'n plaats. "Zal wel gedroomd hebben," dacht ik terwijl ik recht op ging zitten. Maar nauwelijks zat ik of de stilte van de nacht werd verbroken door een geluid wat ik hier niet gemakkelijk zou definiëren. Het was een fluittoon die van ver kwam maar duidelijker werd alsof het door de wind werd medegevoerd en weer verdween. Terwijl ik zo zat en probeerde vast te stellen wat het fluitgeluid te betekenen had, ontwaarde ik plotseling in de deuropening het silhouet van een mannenfiguur. Aangezien ik alle bewoners van de kampong kende had ik geen gedachte aan vrees. Maar vanwege de duisternis kon ik niet vaststellen wie het zou zijn en vroeg ik hem dus

wie hij was. Daar ik geen antwoord kreeg vroeg ik nogmaals wie hij was. Weer geen antwoord. Doodse stilte... Toen kwam hij in beweging en stapte rustig de pasanggrahan binnen, mij op twee meter afstand passerend, regelrecht naar de gong waar hij een tijdje onbewegelijk voor bleef staan. Daarna zag ik dat hij met beide handen de knuppel vast greep en uithaalde om op de gong te slaan. Toen de knuppel en gong met elkaar in aanraking kwamen werd door mij geen geluid waargenomen. Wel zag ik dat de gong begon te trillen. Dit kon ik in de halfduistere omgeving waarnemen vanwege het feit dat de gong na de slag licht begon te verspreiden. Het was een smaragdgroen licht dat zich geleidelijk van de gong uit door de ruimte voortbewoog. Het geluid voortgebracht door de gong werd door mij niet waargenomen alvorens het smaragdgroene licht mij bereikte.
Waarschijnlijk was ik door dit schouwspel zo geboeid en gefascineerd, dat ik mij op dat moment niet realiseerde dat er voor mijn ogen zich iets mysterieus afspeelde. Na de derde slag gebeurde er echer iets meer dan alleen maar het verschijnen van het smaragdgroene licht. Direct na de derde slag werd mijn aandacht getrokken door een lichtschijnsel in de hoek van de kamer, rechts van de onbekende man. Dit licht was feller van kleur dan het licht dat de gong voortbracht en het bleef ter plaatse. Naarmate het licht groter werd, ontwaarde ik in dat licht een gelaatsvorm. Het was een mensengelaat dat veel overeenkomst had met het gelaat van een leeuw.
Ik voelde een onweerstaanbare aantrekkingskracht, zodat ik mij willoos oprichtte en naar het lichtbeeld toe schreed. Ik stond stil toen ik het vreemde lichtschijnsel tot op korte afstand bereikte, terwijl ik mijn ogen strak op het verschijnsel richtte. Toen ik stil stond, begon het gezicht zich in verticale richting te bewegen tot het zich ter hoogte van mijn hoofd bevond. Het stond even stil en toen bewoog het zich in horizontale richting, regelrecht op mijn gezicht afkomend......
Waarschijnlijk was het mijn instinct van zelfbehoud dat mij waarschuwde, dat het moment gekomen was om te zorgen dat ik weg kwam. Ik probeerde rechtsomkeert te maken, doch zonder resultaat. Ik probeerde te schreeuwen, maar ook dat lukte me toen niet. En nader...... en nader...... en nader kwam het lichtgezicht. Het begon te grijnzen, althans, het liet z'n tanden zien.
Met alle kracht die ik toen nog bezat lukte het mij rechtsomkeert te maken om deze mysterieuze plaats zo spoedig mogelijk te verlaten. Maar van rennen kwam niet veel terecht omdat ik het gevoel had dat ik tegen de stroom van een stroomversnelling in liep. Tot mijn opluchting voelde ik de kracht van de tegenstroom verzwakken en werd mijn pas lichter zodat ik mij sneller kon voortbewegen. Het was een afstand van ongeveer 300 meter die ik moest overbruggen en het was een enorme opluchting toen ik de kampong, die reeds in diepe rust verzonken was, bereikte.
Toen ik mijn vader en moeder wekte om hun mijn ervaring te vertellen, bleef mijn vader erbij dat het een kwalijke droom geweest moest zijn, terwijl mijn moeder zei dat die oude pasanggrahan wel ancor is.
Vijftien jaar later werkte ik in Malang bij notaris Ribbers, aan de Djalan Semeru, waar ik samen werkte met de heer van den Worm, die zonder voorafgaande reden vertelde wat hij eens in zijn tuin zag...... Het was de zelfde lichtgevende gelaatsvorm die eveneens in horizontale richting zijn hoofd naderde. Hij vertelde er nog bij dat een doekoen hem verklaarde, dat indien de lichtende gelaatsvorm zijn hoofd had bereikt, hij zijn verstand verloren zou hebben.

R. F. VON STIETZ

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - (lijn 10, 11 en bus 4)

IEDERE WERKDAG OPEN VAN 9 - 4 UUR
's ZATERDAGS VAN 10 - 2 UUR

Telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01 Giro 6685

Onze excuses

Voor de teleurstelling die wij u met de nieuwe serie kleuren-posters moesten bezorgen. Wij zijn er zelf net zo door getroffen als U. De kwaliteit van de posters die de drukker ons leverde was zo schandalig slecht dat wij die terug moesten sturen. Ze worden nu overgedrukt en als de nieuwe uitgave ook niet voldoet, moeten wij andere dia's uitzoeken. Maar het eindresultaat moet goed zijn, daar heeft U als Indonesië-kenner recht op!

Toko Tong-Tong

Leef met SOYA!

Pro-soy, voorverwerkte soyabonen. Even weken of opkoken direct te verwerken in vele smakelijke gerechten.
Naturel, fijn, grof, licht en donker
Vlees en hamsmaak. Zuiver vegetarisch

per half pond *f* 2,25. per pond *f* 4,—
Soya meel en soyabonen per half pond *f* 2,— per pond *f* 4,—

Gratis recepten bij elk zakje. In het soyaboekje van Harryet Marsman vindt U er natuurlijk veel meer!

Zojuist verschenen de 2e druk van

"LEVEN MET SOYA"

Door Harryet Marsman (Plantersvrouw)

Internationale (èn Indonesische) recepten waarin soya in vele vormen verwerkt zijn.
Het eerste uitgebreide kookboekje voor de wonderpeul. In het belang van uw gezondheid en die van de hele wereld, het lezen en proberen waard !

***f* 15,90 porto *f* 2,75**

Abonnees Amerika attentie !

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is voortaan: Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

TONG TONG,
HET ENIGE BLAD DAT
DOOR ZIJN LEZERS
WORDT GESCHREVEN.

WIE VAN U

zag begin December op de NCRV-Televisie het stuk "Ver van Huis" door Sander Joosten? Zoudt U er eerlijk uw mening over willen geven en eventueel ook willen vermelden dat het u opviel dat het een verminkt plagiaat is van Johan Fabricius' "Het duistere bloed". Johan Fabricius heeft geen vrede met deze tv-bewerking en zou graag uw mening hierover horen. Er zijn reeds verscheidene klachten bij Tong-Tong binnengekomen, wij zenden ze graag door! Dank voor uw moeite! - Red. Tong-Tong.

BOEKHANDEL TONG TONG

Nieuwe en oude uitgaven :

Een boekje open over Ginseng	*f* 5,90
idem Tarwekiemen	*f* 5,90
ABC Compendium der Homeopathie	*f* 14,50
Batikken met de tjanting, M. Seitz	*f* 6,90
Batikken, Joke van Veen	*f* 9,50
Heksenkruid (toverkracht der kruiden	*f* 12,50
Verborgen krachten der edelstenen	*f* 14,90
Uw handschrift uw karakter, Hirsch	*f* 14,90

Bahasa Indonesia.

Kamus Belanda. Kramer (Indon.-Ned. / Ned.-Indon.) (een herdruk van de oude uitgave. Nog géén nieuwe spelling, maar wel zeer bruikbaar.)	*f* 49,50
Leerboek bahasa Indonesia, Pr. dr. A. Teeuw	*f* 24,50

Indon. uitgaven Eng./Bah.

Kamus Remaja Eng.-Ind. v.v.	*f* 15,—
The New Pocket Dictionary	*f* 12,50
Kamus Umum Eng.-Bah.	*f* 24,50
Kamus Indon.-Eng. (populaire ed.)	*f* 24,50
Kamus Lengkap Eng.-Bah. v.v.	*f* 32,50
Learner's Dictionary Eng.-Ind.	*f* 9,—

Het Land van Terugkomst, Brandt	*f* 15,90
Geneeskracht uit het oerwoud, Maxwell	*f* 24,50
De raadselachtige Multatuli, W. F. Hermand	*f* 39,50
Dodenspoorweg door het oerwoud, Hovinga	*f* 24,90
Zo was Indië, v.d. Berg	*f* 29,90
Herinneringen aan Soekaboemi, J. Knaud	*f* 25,—
Nieuw Guinea, Roy D. Mackay	*f* 32,50
Borneo, John Mac Kinnon	*f* 32,50
POIRRIÉ, Indische cartoons	*f* 8,50
BATAVIA, Koningen van het Oosten, Nieuwenhuys	*f* 50,—
Volken en stammen in Indonesië	*f* 27,50
Indische keukengeheimen, Oma Keasberry	*f* 11,90

BETAAL PER GIRO
NIET PER BANK. VOOR ONZE ADMINISTRATIE IS DE GIRO MAKKELIJKER !

SELAMAT DATANG

BIJ DE NEDERLANDSE CHRISTELIJKE REISVERENIGING

De N.C.Reis V. organiseert in 1977, 6 goed verzorgde groepsreizen onder deskundige leiding naar Singapore, Sumatra, Java en Bali.

HET PROGRAMMA IS ALS VOLGT:

1e dag: Amsterdam - Singapore per KL 831 vertrek 09.40 uur
2e dag: Aankomst Singapore 12.10 uur. Diner/logies in Hotel Mandarin, een luxe klasse hotel met zwembad.
3e dag: Dagtocht naar West- en Oostkust met bezoek aan Mount Faber, Tiger Balm gardens, Jurang Town, Vogelpark. Lunch onderweg. Logies in Hotel Mandarin.
4e dag: Vertrek per GA 909 om 11.40 uur naar Medan op Sumatra. Na aankomst om 12.30 uur sandwich-lunch en vertrek per autocar via Tebingtingi naar Prapat. Onderweg bezoek aan palmolie- en rubberplantages en theestop in Hotel Siantar. Diner en overnachting in Hotel Danau Toba International met eigen zwembad in het Tobameer.
5e dag: Volle dag varen op het Tobameer met bezoek de eilanden Samosir (historische laatste rustplaatsen van de Batakvorsten) en het bloemrijke Tao. Lunch op het eiland. Logies in Hotel Danau Toba.
6e dag: Gehele dag ter vrije beschikking aan het Tobameer, dat naar men zegt het mooiste meer ter wereld is. Diner en logies in het hotel.
7e dag: Zondag. Bijwoning protestantse Batak-kerkdienst te Prapat, temidden van Bataks in hun mooiste kleding en koorzang van de gemeenteleden. 's Avonds voorstelling vocale Batakgroep in het hotel. Diner en logies.
8e dag: Prapat - Medan met onderweg bezoek aan Pematang Purba, Sipiso-piso watervallen, Batakdorp Lingga en rijsttafel-lunch in het Massa resthouse te Brastagi. Vertrek per GA 187 om 19.00 uur naar Jakarta (diner aan boord). Na aankomst 21.00 uur transfer naar het nieuwe aan de kust gelegen Hotel Horison, tropisch weelderig ingericht met een mengeling van primitieve Dajak, Toradja en Papoea kunststijlen en omgeven door een groot park met o.a. vijvers, zwembad. Logies.
9e dag: Een 5 uur durende rondrit door Jakarta aan het Nationaal Museum, Nationaal Monument, de oude wijk Glodok en Pasar Ikan incl. Chinese lunch. 's Middags vrij. Logies in Hotel Horison.
10e dag: Begin van de ontdekkingsreis over Java per a.c. touringcar. Van Jakarta naar Bogor (bezoek aan de beroemde plantentuin en het orchideeënhuis) en vervolgens door een mooi wijds berglandschap met bezoek aan de Gunung Mas, theeplantage en lunch in het Puncakpas restaurant naar Bandung. Diner en logies in Hotel Hohmann.
11e dag: Excursie naar de Tangkuban Prahu Krater en de warmwaterbronnen van Ciater. Lunch in het Grand Hotel Lembang. Middag ter vrije beschikking. Na het diner bezoek aan het dorp Padasuka en bijwoning Anklungmuziekuitvoering. Logies in Hotel Hohmann.
12e dag: Door het schitterende bergland van de Preanger afdalen naar Cirebon (verfrissingen) en langs de kust van de Java zee via Pekalangan, bezoek batik fabriek en lunch in Hotel Nirwana naar Semarang. Diner en overnachting in het nieuwe Sky Garden Hotel, prachtig gelegen in Candi met uitzicht over de stad Semarang.
13e dag: Voortzetting van de reis via Ambarawa (pauze) en Magelang naar de Borobudur. Bezichtiging van dit gigantische boeddhistische heiligdom uit de 18e eeuw, alsmede aan de Mendut- en Pawan tempels. Lunch in restaurant Indra bij het tempel complex. Vervolgens naar Jogyakarta. Diner en logies in het 1e klasse Ambarrukmo Palace Hotel dat een mooie tuin en zwembad bezit.
14e dag: Zondag. Ter vrije beschikking. Diner en logies in het hotel.
15e dag: 's Morgens rondrit door de stad en omgeving met bezoek aan het hindoeïstische Prambanan tempelcomplex, de kunst- en ambachtcentra van Kotagede, en het paleis van de sultan (kraton) waar ook de lunch wordt gebruikt en javaanse dansvoorstellingen worden bijgewoond. 's Middags vrij. Diner en logies in het hotel.
16e dag: Vervolg van de reis per touringcar via Solo (bezoek aan de markt) Ngawi, Maospati en Magetane naar Sarangan, gelegen op 1286 m hoogte tegen de helling van Gunung Lawu. Lunch, diner en logies in hotel Permandian, dat uitzicht biedt op een bergmeer. De middag is ter vrije beschikking. Ontspannen en genieten in het oergezellige hotel en de mooie omgeving.
17e dag: Van Sarangan naar Tretes. Onderweg lunch te Madiun en bezoek aan de Trowulan tempelruïnes. Tretes is een bergoord op 800 m hoogte op de helling van de berg Ardjuna gelegen. Diner en logies in hotel Pemandian.
18e dag: 's Morgens excursie naar Malang en Singosari (tempelbezoek). Na de lunch vertrek naar Surubaia. Rondrit door de stad. Vertrek per Garuda ca. 18.30 uur voor de 45 min. durende vlucht naar Denpasar op Bali. Diner en logies in het prachtig onder de palmen aan de Kutabaai (mooiste baai van Bali) gelegen Kartika Plaza Beach Hotel, bestaande uit in balinese stijl gebouwde bungalows en een groot zwembad.
19e dag: Tijdig vertrek voor een lange dagtocht naar Kintamani, die voert door het zeer mooie van vele rijstterrassen voorziene bergland van Bali. Tijdens de tocht bijwoning barongdans, bezoek aan kunst- en ambachtscentra van Celuk, Mas Ubud en de Watertempel van Tampaksiring. Lunch in Kintamani. Logies in het Kartika Plaza Hotel.
20e dag: Ter vrije beschikking. Laat in de middag excursie naar Bedulu, waar in het Purisuling restaurant het diner wordt gebruikt en de indrukwekkende Kecakof apendans wordt bijgewoond.
21e dag: Zondag. Bijwoning morgendiensten in Denpasar of in een dessa even ten noorden van de stad. Diner en logies in het hotel.
22e dag: 's Morgens vrij. Vertrek ca. 13.10 uur per Garuda via Jakarta naar Amsterdam.
23e dag: Aankomst Schiphol ca. 11.00 uur.
Bagagevrijdom: 20 kg.
Inenting tegen pokken en cholera.
Visumkosten ca. *f* 25,—.

23 dagen	4 april	- 26 april	*f* 4.460,—
23 dagen	2 mei	- 24 mei	*f* 4.460,—
23 dagen	4 juli	- 26 juli	*f* 4.460,—
23 dagen	18 juli	- 9 augustus	*f* 4.460,—
23 dagen	5 september	- 27 september	*f* 4.460,—
23 dagen	3 oktober	- 25 oktober	*f* 4.460,—

Toeslag éénpersoonskamer *f* 464,—.

N.B. De reissom is gebaseerd op volledig pension en deels halfpension volgens programma.
Het Reisplan "77, dat nog talrijke andere reismogelijkheden biedt, kunt U aanvragen bij de

N.C.Reis V.
Weteringkade 22 A. Postbus 1035
Den Haag. (Tel. 070 - 81 46 91)